

**T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AB UYUM PAKETLERİNİN MECLİS'TEN
GEÇİŞİNDE AK PARTİ VE CHP'NİN
YAKLAŞIMLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Orhan YÖRÜR

**Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler**

TEZ DANIŞMANI: Yrd. Doç. Dr. Gökhan AK

TEMMUZ 2017

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

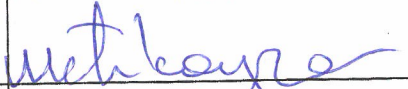

AB UYUM PAKETLERİNİN MECLİS'TEN GEÇİŞİNDE
AK PARTİ VE CHP'NİN YAKLAŞIMLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Av. Orhan YÖRÜR

Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

"Bu tez 06/07/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir."

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Mete Kaan Kaynar	Kabul	
Lemra Mammadova	Kabul	
Gökhan Ak	Kabul	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Orhan YÖRÜR

06.07.2017

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden danışmanım Yrd. Doç. Dr. Gökhan Ak'a değerli katkı ve emekleri için en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Danışman hocam Bütün süreç boyunca her anlamda yanımda olmuş, desteğini ve katkılarını esirgememiştir. Bu vesileyle başta danışman hocama ve katkılarını esirgemeyen tüm hocalarıma teşekkür ediyorum. Bu çalışmada manevi desteğini gösteren sevgili eşime, çocuklarıma ve aileme şükranlarımı sunarım.

Orhan YÖRÜR

06.07.2017

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
ÖZET	iii
SUMMARY	iv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: TÜRKİYE’NİN AB’YE UYUM SÜRECİNİN GENEL TARİHÇESİ ..	2
1.1. Avrupa Birliği’nin Tarihsel Gelişimi	2
1.2. Schuman Planı ve Sonrası	2
1.2.1. Maastricht Antlaşması ve Avrupa Birliği	3
1.2.2. Lizbon Antlaşması	4
1.3. Türkiye - AB İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi.....	4
1.4. Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri Kronolojik Sıralama (1959 - 2016).....	9
BÖLÜM 2:AB UYUM YASALARI’NA KARŞI AK PARTİ VE CHP’NİN TUTUMU	18
2.1. AB Uyum Yasalarına Karşı AK Parti’nin Tutumu	18
2.2. AB Uyum Yasalarına Karşı CHP’nin Tutumu.....	28
BÖLÜM 3: TÜRKİYE’DE SİYASİ REFORM UYUM PAKETLERİ VE İÇERİKLERİ	40
3.1. Uyum Yasalarına Genel Bir Bakış	40
3.2. Birinci Uyum Yasaları Paketi İçeriği	43
3.3. İkinci Uyum Yasaları Paketi İçeriği.....	43
3.4. Üçüncü Uyum Yasaları Paketi İçeriği.....	45
3.5. Dördüncü Uyum Yasaları Paketi İçeriği	47
3.6. Beşinci Uyum Yasaları Paketi İçeriği	48
3.7. Altıncı Uyum Yasaları Paketi İçeriği	49
SONUÇ	51
KAYNAKÇA	54
ÖZGEÇMİŞ	57

KISALTMALAR

AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AK PARTİ	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AT	: Avrupa Topluluğu
ATAUM	: Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMUK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemeleri
DSP	: Demokratik Sol Parti
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
RTÜK	: Radyo Televizyon Üst Kurumu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: AB Uyum Paketlerinin Meclis'ten Geçişinde AK Parti ve CHP'nin Yaklaşımları

Tezin Yazarı: Orhan YÖRÜR   **Danışman:** Yrd. Doç. Dr. Gökhan AK

Kabul Tarihi: 06.07.2017   **Sayfa Sayısı:** iv (ön kısım) + 57 (tez)

Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler **Bilim Dalı:** Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Türkiye Cumhuriyetinin yarım asırlık bir devlet projesi olan AB'ye üyelik sürecinde en kritik dönemeç uyum yasalarının kabul edilmesiydi. Uyum yasaları ile Türkiye'de siyasetten yönetime, kültürden toplumsal yapıya, hukuktan yerel yönetimlere pek çok alanda köklü ve ciddi değişimler yaşanmıştı.

Bu değişimlerin yasalaşması sürecinde özellikle 5 ve 6. uyum paketleri mecliste bulunan iki siyasi partiyi; Adalet ve Kalkınma Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi'ni karşı karşıya getirmiş, yaşanan süreç her iki siyasi parti tarafından farklı biçimlerde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Uyum Yasaları, TBMM, AK Parti, Cumhuriyet Halk Partisi

Nişantaşı University Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: Approaches of AK Party and CHP in the transposition of the European Union harmonization packages

Author: Orhan YÖRÜR

Supervisor: Assist. Prof. Gökhan AK

Date: 06.07.2017

Nu. of pages: iv (pre text) + 57 (main body)

Department: International Relations **Bilim Dalı:** Political Sciences and International Relations

The most critical turning point in the accession process of the Republic of Turkey to the EU, a half-century state project, was the adoption of harmonization laws. With the law of compliance, there have been many deep-rooted and serious changes in politics, culture, social structure, and local governments in Turkey.

In the course of the legislation of these changes, two political parties, especially the 5th and 6th integration packages, The Justice and Development Party and the Republican People's Party, and the process of living has been evaluated in different ways by both political parties.

Keywords: European Union, Integration Laws, Parliament, AK Party, Republican People's Party

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan itibaren savunduğu çağdaşlaşma ve Batılılaşma hedeflerinin en somut ve en ciddi hamlesi olarak karşımıza çıkan olgu, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olma sürecidir. 1950'li yıllarda başlayan bu süreç bir hükümet politikasının ötesinde bir devlet politikasına dönüşmüş, her gelen hükümet, programına AB üyeliğini almış ve bu konuda girişimlerde bulunmaya devam etmiştir.

Siyaset tarihimizde bu konuda atılan en ciddi adımlar 2000'li yıllarda atılmıştır. Avrupa Birliği üyeliğinin boyut değiştirmesi ile birlikte Türkiye'de AB uyum yasaları gündeme gelmiş ve Türkiye'nin AB üyeleri standardında bir devlet ve toplum yapısı kazanması için gerekli girişimler yapılmıştır.

Araştırmanın Önemi

Bu çerçevede pek çok kanun ve Anayasa maddesi yeniden düzenlendi. Adeta devlet yeniden yapılandırıldı. Bu süreç AB uyum yasaları şeklinde anıldı ve bir dizi uyum paketi meclisten geçti. Türkiye'nin geleneksel yapısını değiştiren, köklü devlet alışkanlıklara son veren en önemli değişimler uyum paketlerinin görüşülmesi esnasında yaşandı.

Araştırmanın Amacı

Bu süreçte iktidarda Adalet ve Kalkınma Partisi, muhalefette ise Cumhuriyet Halk Partisi vardı. Çalışmamızda bu süreç esnasında Ak Parti ve CHP'nin sürece ve değişimlere olan bakış açıları neleri savunup nelere karşı durdukları incelenmiş ve bu tavırların iç ve dış siyasi ve ekonomik dengelerdeki karşılıkları aranmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM 1: TÜRKİYE’NİN AB’YE UYUM SÜRECİNİN GENEL TARİHÇESİ

1.1. Avrupa Birliği’nin Tarihsel Gelişimi

Avrupa Birliği’nin bir birlik haline gelmesi ve bütünleşmesi uzun bir dönem ve tarihsel deneyimlerle ortaya çıkmıştır. Avrupa’nın bir araya gelme ve bütün olma gayretlerini hızlandıran sebepleri sayacak olursak; birbirleri arasındaki meydana gelen savaşlar, yaşanan ekonomik krizler ve benzeri uyuşmazlıklardır.

20. Yüzyılda yaşanan dünya savaşları, ekonomik ve siyasi krizler Avrupa Birliği’nin bütünleşme sürecini belirleyen ana etken olmuştur. Yaşanan savaşların sonunda, Avrupa devletlerinin küresel anlamda ki gücü sona ermiş ve hâkimiyetlerini yitirmişlerdir. Avrupa devletlerinin küresel gücünü ve etkisini yitirmesinin ardından boşluğu ABD ve SSCB doldurmuştur. Savaşın sonuçları Avrupa devletlerinde yeniden örgütlenme ve bütünleşme yolunda bir araya gelmelerine ve örgütlenmelerine yol açmıştır (Dedeoğlu, 2003: 41).

1.2. Schuman Planı ve Sonrası

2. Dünya savaşından sonra Avrupa devletlerinde iki fikir akımı hâkim olmuştur. Birincisi Fransa, Federal Almanya, İtalya ve Benelüks ülkelerinin savunduğu somut bir dayanışma yaratacak yeni bir kuruluşun gerektiği hususu, İkincisi Portekiz, İsveç, Norveç, Danimarka, İsviçre ve Avusturya’nın savunduğu klasik uluslararası örgüt modelidir.

Bunlardan birincisi ilk defa küçük ve somut adımlarla, bazı dayanışmaları gerçekleştirmek yönünde projeler geliştirmiş ve sonra hukuksal açıdan olaylar organize etme yoluna gitmişlerdir. Bu sürecin en iyi örneği olarak W. Churchill’in 1946 yılında Zürih Üniversitesi’nde yapmış olduğu konuşma çok önemli olup, “Avrupa Devletler Birliği” önerisini Dünya’ya tanıtmıştır.

Devletler en çok “hükümrânlık haklarından vazgeçmek” konusunda direnç gösterip itiraz etmişlerdir. Daha basit bir diplomatik yaklaşmayı tercih edenler çoğunluk teşkil

etmişlerdir. Buna rağmen, Avrupa Topluluğu'na doğru hareketler bundan sonra büyük ölçüde hızlanmıştır (Akgönenç, 2010: 23).

İkinci Dünya Savaşı akabinde Avrupa devletleri kendi aralarında kalıcı bir barış sağlamak için harekete geçtiler. 9 Mayıs 1950'de, Robert Schuman (Fransa Dışişleri Bakanı), Eski Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Jean Monnet'in tasarısından yola çıkarak, Avrupa Devletlerini, kömür ve çelik üretiminde alınan kararları bağımsız ve uluslar üstü bir kuruma devretmeye davet etti.

Schuman Planına göre, Avrupa'da bir barışın sağlanabilmesi ve kalıcı barışın sürdürülebilir olması için öncelikle Almanya ve Fransa arasında uzun yıllar devam edegelen anlaşmazlıkların ve çekişmelerin sona ermesi gerekiyordu. Öncelikli yapılması gereken bahsi geçen kurumun gözetim ve denetiminde, kömür ve çelik üretiminin ortak yapılmasını sağlamak ve diğer Avrupa devletlerinin de iştirakini sağlamaktan geçiyordu (www.ab.gov.tr/index.php?p=105&l=1).

İkinci Dünya savaşından yeni çıkan Avrupa büyük yıkımlar yaşamıştır. Savaşın getirdiği her türlü buhranın tekrar yaşanmaması ve önüne geçmek için "Birleşik Avrupa" düşüncesi ortaya çıkmıştır. Yüzyıllardır yaşanan Alman ve Fransız anlaşmazlıklarının ortadan tamamen kaldırılması ve diğer olumsuz sonuçlar açısından Eski Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Jean Monnet'in tasarına dayanarak Schuman Planı deklare edilmiştir.

Bugün birlik içinde ortak gerçekleştirilen birçok reformlarla birlikte 25 üyesi olan ve büyük bir aile topluluğu haline gelen ve bütünleşen Avrupa Birliği, birçok alanda özgürlük, insan hakları, vatandaşlık hakkı ve ekonomi, siyasi, sanayi, ortak dış politika gibi alanlarda oluşturulan ortak bir çerçeveye bir araya gelen büyük bir birliktir (Bulut, 2006: 7).

1.2.1. Maastricht Antlaşması ve Avrupa Birliği

Avrupa Birliği'ni ortaya çıkaran ve üye ülkeler arasında yeni işbirliklerinin oluşturulmasını, birçok konuda birlikte hareket etme ve yeni işbirliklerinin geliştirilmesi 9-10 Aralık 1991 tarihinde imzalanan 1 Ocak 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht

Antlaşması ile gerçekleşmiştir. Bu antlaşma ile gerekli kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Antlaşmada mutabık kalınan Maastricht kriterleri; AB'ye üyesi olan ülkelerin ekonomik birliğe iştiraki için gerekli şartları belirlemiştir. Zaman içerisinde ekonomik, siyasi ve kültürel birliktelik birçok alanda ortak hareket etmeyi gerekli kılmıştır (Bulut, 2006: 9-10).

1.2.2. Lizbon Antlaşması

Lizbon antlaşması 2007 yılında imzalandı. Ancak yürürlüğe girmesi 2009 yılında oldu. Avrupa Birliği'nin kendi içindeki karar alma mekanizmalarının sorunsuz bir şekilde işleyebilmesi, demokratik ve etken bir yapının sistemsel hale getirilmesi bu antlaşmanın temel hedeflerindendi.

Bu temel hedefler doğrultusunda gerekli tüm reformlar yapılarak, Avrupa Topluluğu'nu meydana getiren Lizbon anlaşmasının yeni ismi "Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Anlaşma" olarak değiştirildi (www.ab.gov.tr/index.php?p=105&l=1).

1.3. Türkiye – AB İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

1959 yılındaki ortaklık başvurusu ile inişli-çıkışlı bir süreci temsilen, başlayan Türkiye AB ilişkileri, her zaman tam üyelik hedefine yönelik olmuştur. Bu hedef doğrultusundaki en somut adım 1987 yılındaki tam üyelik başvurusu ile atılmıştır. Türkiye'nin bu adımına karşılık 1989 yılında Avrupa'dan gelen yanıt ile Türkiye'nin, üyelik için ehilliği kabul edilmesine rağmen, ekonomik ve siyasi alanda yaşadığı yapısal sorunlardan dolayı tam üyelik talebi reddedilmiştir.

12-13 Aralık 1997 tarihli Lüksemburg Zirvesi ikili ilişkilere ciddi bir darbe vurmuştur. Zirve kararlarına göre, yeni bir döneme giren AB tarihinin dönüm noktalarından biri olarak doğuya genişleme politikasının başladığını kabul etmiştir. Yine aynı zirvede, Türkiye'nin üyeliğe ehil olduğu bir kez daha kabul edilmiş, ancak Türkiye aday ülkeler arasına girememiştir. Avrupa Birliği tarafından Türkiye'ye özel bir strateji (Strategy of Rapprochement) ortaklığı teklifi sunulmuştur. Söz konusu kararı kendisine karşı uygulanan ayrımcılığın bir göstergesi olarak kabul eden Türkiye ise verdiği karşılıkla

AB ile tüm siyasi diyalogunu kesmiş ve davet edilmesine rağmen, Mart 1998 tarihinden toplanan Avrupa Konferansı'na katılmamıştır. Ancak ilerleyen yıllarda değişen uluslararası konjonktür AB'nin Türkiye politikasını gözden geçirmesini ve yeniden değerlendirmesini bir zorunluluk haline getirmiştir. Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığı resmen tanınmış, ancak katılım müzakerelerine başlayabilmesi için AB'nin siyasi ve ekonomik kriterlerini yerine getirmesi gerektiği belirtilmiştir (Çayhan ve Oğurlu, 2014: 8-9).

15 ve 16 Haziran 1998 tarihinde gerçekleştirilen Cardiff Zirvesi, Lüksemburg Zirvesi ile temelde benzer bir çizgideydi. 1999 yılında Avrupa Birliği tarafından açıklanan İlerleme Raporu'nda Türkiye ile ilgili olarak yapılan reformlar ve gelinen nokta itibariyle genelde olumlu şeyler açıklanırken, idam cezasının kaldırılması, parti kapatmalarının zorlaştırılması, Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinin durumu, DGM'lerin kaldırılması gibi konulara da atıfta bulunuyordu (Sayın, 2016: 45).

Avrupa Parlamentosu 2 Aralık'ta gerçekleştirdiği genel kurul toplantısında, Türkiye'nin, AB'ye tam üyelik adaylığına hakkı olduğunu dile getirirken, 10-11 Aralık 1999'da Helsinki'de toplanan AB Konseyi'nin Binyıl Bildirgesi'nde Türkiye'nin aday üyeliğe kabulü tüm dünyaya ilan edildi. Zirve kararlarına göre, Türkiye'de diğer aday ülkeler gibi Katılım Öncesi Strateji 'den yararlanacaktı. Bu Zirve sonrasında Türkiye'de aydınından siyasetçisine ve vatandaşına kadar herkes bayram havası yaşadı. Başbakan Bülent Ecevit'e göre ise AB kapısı, böylece Türkiye'ye önkoşulsuz olarak açılmış oldu. Türkiye AB ilişkileri açısından, Türkiye'nin adaylık vizesini alması yönüyle büyük öneme sahip olan Helsinki Zirvesi, AB Konseyi'nce 10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de gerçekleştirildi. Türkiye AB ilişkileri açısından Helsinki Zirvesi, Türkiye'nin adaylık vizesini alması açısından kritik bir eşikti. Zirve, Türkiye açısından önemli olduğu gibi, küresel bir güç olan AB'nin genişlemesinin temellerinin atılması anlamında da oldukça önem arz etmekteydi (Sayın, 2016: 45-46).

10 ve 11 Aralık 1999 tarihinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'de aday ülkeler arasına Avrupa Birliği tarafından dâhil edilmiştir. Avrupa Birliği'nin 12 üyesi 1 Ocak 2002 tarihinde ortak para birimi Euro'yu kullanmaya başlamışlardır.

2004 yılında 10 yeni ülke daha Avrupa Birliği üyesi olmuştur. 2007 yılında Romanya ve Bulgaristan'ın üyelik müzakereleri devam etmek olup, artık Türkiye aday ülke durumundadır.

17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde Avrupa Birliği tarafından 2005 yılı Ekim ayı itibariyle üyelik müzakerelerinin başlatılması kararı alınmıştır. 3 Ekim 2005 tarihi ile Türkiye açısından önemli bir dönüm noktası olacak olan Avrupa Birliği Türkiye müzakereleri resmi olarak başlamıştır (Bulut, 2006: 10).

AB içindeki değişimin de bir sembolik olan karar aynı zamanda Batılılaşma ve Avrupa içinde yer alabilme politikasında önemli bir adımı temsil etmiştir. Bu adım, Lüksemburg Zirvesi sonrasında gözlenen olumsuz havanın aksine ikili ilişkilerde yeni bir aşamayı ve sıçramayı da beraberinde getirmiştir. Böylece, Türkiye'nin AB politikası yeni bir aşamaya geçmiştir. Helsinki Zirvesi kararları sonrasında oluşan iyimserlik neticesinde iki taraf arasındaki gerilim düşmüş, AB üyeliği bir kez daha Türkiye'nin öncelikli gündem maddeleri arasına girmiştir. Dönemin koalisyon hükümetini oluşturan; Demokratik Sol Parti, Milliyetçi Hareket Partisi ve Anavatan Partisi, 2002 yılından itibaren dört farklı kabine ile iktidarını devam ettiren Ak Parti Hükümetleri dönemlerinde de AB ile ilişkiler, iç siyasette daha önce görülmedik hızda ve derinlikte gerçekleştirilen reformlar vasıtasıyla, her geçen gün biraz daha kuvvetlenmiştir. Öyle ki gerçekleştirilen reformların etkisinin de hissedilmesiyle yaşanan olumlu gelişmeler ve giderek ivme kazanan ikili ilişkilerin bir sonucu olarak 2002 yılı ile AB'ye katılım müzakerelerinin başlama tarihi olan 3 Ekim 2005 tarihleri arasındaki zaman dilimi, Türkiye AB ilişkilerinin "Altın Dönemi" olarak anılmaktadır.

Türkiye açısından Helsinki Zirvesi sonrası yaşanan olumlu gelişmeler, 12-13 Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi ile son bulmuştur. AB tarihindeki en kapsamlı genişleme sürecini nihayete erdiren Zirve, tüm beklentilere rağmen Türkiye ile katılım müzakerelerinin başlama tarihi ile ilgili olarak bir karara varamamıştır. Aksine diğer aday ülkelere farklı olarak, Türkiye ile müzakerelerin başlayabilmesi için 2004 yılında gerçekleştirilecek olan AB Zirvesi'nin beklenmesine karar verilmiştir. 2004 yılında yayımlanacak olan İlerleme Raporu sonuçların göre gecikmesizin Türkiye ile katılım müzakerelerine başlanacağı ifade edilmiştir. Bu kararlara istinaden iki yıllık bir bekleme sürecinin ardından, Brüksel Zirvesi'nde Avrupa Birliği ile Türkiye arasında

müzakerelerin 3 Ekim 2005 tarihinde başlaması resmi olarak kabul edilmiştir. Bu karar hem Türkiye'nin genişleme süreci içinde olduğunu teyit etmiş hem de adaylığını bir kez daha onaylamıştır. Ancak, özellikle Fransa, Almanya ve Avusturya'nın Türkiye'nin üyeliği ile ilgili endişeleri ve Türkiye'ye tam üyelik yerine ayrıcalıklı ortaklık seçeneğinin sunulması konusunda ısrarları, AB içinde Türkiye'nin üyeliği ile ilgili tartışmaları ve görüş ayrılıklarını su yüzüne çıkarmıştır.

Türkiye'nin adaylığının tanınmasına rağmen, sürecin doğal bir uzantısı olarak müzakere tarihinde bu denli zorlanılması, Türkiye'de AB ile ilgili soru işaretlerinin doğmasına ve AB'nin Türkiye'nin tam üyeliği konusundaki samimiyetinin sorgulanmasına neden olmuştur. Türkiye'de 1999 yılındaki koalisyon hükümeti döneminde AB yolunda yaşanan olumlu gelişmeler ve Ak Parti hükümetleri dönemi olan 2002-2005 yılları arasında yaşanan "Altın Dönem" in sonuna gelinmiş gibi gözükmektedir. Tüm bu olumsuz gelişmelerin neticesinde Türkiye'nin AB politikasında istek, heves ve kararlılık giderek kaybolmaya başlamıştır. Reform sürecinin yavaşlaması ve aynı zamanda reformların uygulanmasının gecikmesi AB'ye Türkiye'yi eleştirme imkânı da vermiştir.

Türkiye, bu çerçevedeki ilk ciddi engeli 13 Eylül 2016 tarihinde yaşamıştır. İlk olarak, Avrupa Parlamentosu'nun Dış İlişkiler Komitesi Turkey's Progress Towards Accession (Türkiye'nin AB'ye Katılıma Doğru İlerleyişi) başlıklı raporu yayınlanmış ve Kıbrıs dâhil, tüm üye ülkelerin aday ülkeler tarafından tanınmasının üyelik sürecinin bir şartı olduğunu dile getirmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'yi Ortaklık Anlaşması ve Katma Protokol'den doğan yükümlülüklerini yerine getirmesi (dolaylı olarak da Kıbrıs'ın tanınması) konusunda uyarılmıştır. Söz konusu raporu takiben Avrupa Komisyonu, Türkiye'yi reformlar konusundaki yavaşlama ve isteksizlik nedeniyle eleştirdiği İlerleme Raporu'nu yayınlamıştır (Çayhan ve Oğurlu, 2014: 9-11).

Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin seyrinin değiştiği bir diğer Zirve ise 12 ve 13 Aralık 2002 yılında gerçekleşen Kopenhag Zirvesi'dir. Kopenhag Zirvesi'nde AB'ye aday 10 ülkenin AB ile müzakerelerini tamamladığı ilan edilmiş, Türkiye için AB Devlet ve Hükümet başkanlarınca Kopenhag'da ilan edilen kriterleri yerine getirdiği takdirde, müzakerelerin gecikmeksizin başlatılması kararı alınmıştır. Bu çerçevede, Türkiye hukuki ve siyasi alanda yoğun bir reform dönemine girmiş, gerek idari alanda

gerekse de hukuki alanda yaptığı yeniliklerle, AB'ye uyum yönünde önemli adımlar atmıştır.

2002 Kopenhag Zirvesinde Türkiye'yi, AB'ye üyelik yolunda desteklemek amacıyla, Türkiye için mevcut Katılım Stratejisi'nin güçlendirileceği belirtilmiş ve ilgili Komisyon mevzuatın incelenmesi sürecini yoğunlaştırmaya davet edilmiştir. Buna paralel olarak ayrıca AB ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliğinin genişletileceği ve derinleştirileceği, Türkiye'ye yönelik katılım öncesi mali yardımın kayda değer ölçüde artırılacağı belirtilmiştir.

Türkiye'nin AB'ye üyelik yönünde kaydettiği aşamaları ve Kopenhag Kriterleri çerçevesinde kendi iç siyasi ve hukuki yönde kaydettiği gelişmeleri analiz eden AB, Türkiye katılım müzakere sürecinin başlamasına işaret eden raporunu, 2004 yılında deklare etmiştir. Rapor, Türkiye ile AB müzakerelerinin 2005 yılında başlatılması tavsiyesinde bulunmuştur.

Türkiye'nin AB müktesebatı çerçevesinde uyum yasalarında sergilediği performans ve ilgili Komisyonun olumlu görüşünün ardından, AB'nin Türkiye'ye karşı takındığı tutum somutlaşmaya başlamıştır. 17 Aralık'ta Brüksel'de toplanan Avrupa Konseyi, zirve sonunda ilan ettiği zirve sonuç bildirgesinde, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini tam üyelik müzakerelerinin başlatılmasını gerektirecek düzeyde yerine getirdiği tespitini yapmıştır. Türkiye ile AB ilişkilerinde yeni bir dönemi açan ve yarım asra yakın bir bütünleşme tarihinde son derece kritik bir dönüm noktası olan Brüksel Zirve'sinde, AB ile Türkiye arasında müzakerelerin 3 Ekim 2005'te başlatılması kararı alınmıştır (Sayın, 2016: 47-48).

22 Haziran 2004 tarihinde Avrupa Birliği Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Türkiye üzerinde süregelen denetim sürecinin kaldırılmasına karar vermiştir. Denetim sürecinin kaldırılmasında Türkiye'nin son 2 yılda gerçekleştirdiği reformlar; idam cezasının kaldırılması, işkenceye sıfır tolerans gösterilmesi, din ve vicdan özgürlüğüne ilişkin yasakların kaldırılması, Anayasa değişiklikleri, DGM'lerin kaldırılması gibi reformlar büyük rol oynamıştır. Verilen bu karar, Kopenhag Siyasi Kriterlerine uyum noktasında Türkiye'nin üstüne düşeni yaptığı anlamına gelmektedir. Ayrıca İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye ile ilgili verdiği kararlarda Türkiye'nin bu kararlara

karşı göstermiş olduğu olumlu tavır, Avrupa Birliği tarafından memnuniyet verici bulunmuştur (Özer, 2009: 98).

20 Ekim 2005 tarihinde Avrupa Birliği ile öncelikli olarak; müzakere sürecinde mevcut yasalarımızla, Avrupa Birliği müktesebatı arasındaki uyumsuzlukların belirlenmesi, daha sonra bu uyumsuzlukların giderilmesi noktasında bir takvim süreci belirlenmiş ve bu süreç 20 Ekim tarihi itibarıyla başlatılmıştır.

Katılım müzakerelerinde ana başlıklar belirlenmiş ve Tarama Fasıllarına geçilmiştir. Tarama Fasılları 1 yıl sürecek ve 35 müktesebat başlığında devam edecektir. Temasa Geçilecek Kurumlar Listesi (Ek-5), Tarama Takvimi (Ek-6) gibi hususlar belirlenmiştir. Türkiye'nin daha önceden başlatmış olduğu mevzuat değişiklikleri tarama sırasında Türkiye'ye avantaj kazandırmıştır. Örneğin Gümrük Birliği mevzuatı gibi (Bulut, 2006: 47).

1.4. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Kronolojik Sıralama (1959 - 2016)

Avrupa Birliği kuruluş döneminde 6 üyeden oluşan bir toplulukken, bugün değişik zamanlarda yeni üyelerin kabul edilmesi ile 28 üye devlete ulaşmıştır.

AB'nin misyonu AB Antlaşması'nın 2. Maddesinde şu şekilde ifade edilmektedir: "Birlik, insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dâhil olmak üzere insan haklarına saygı ilkeleri üzerine kurulmuştur. Bu değerler, çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hâkim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır" (www.ab.gov.tr/index.php?p=3).

Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki yaklaşık 55 yıllık ilişkinin tarihsel kronolojisi ise şu şekildedir:

- Türkiye, **31 Temmuz 1959** tarihinde AET'ye başvuruyu yapmıştır.
- **12 Eylül 1963** tarihinde AET ile Ankara (ortaklık) Antlaşması imzalandı.

- Ankara (Ortaklık) Antlaşması **1 Aralık 1964** tarihinde yürürlüğe girdi.
- **23 Kasım 1970** tarihinde, Gümrük Birliği sürecinin ikinci aşaması olarak öngörülen Katma Protokol imzalandı.
- Katma Protokol'ün ticari hükümleri **1 Eylül 1971** tarihinde, Geçici Anlaşma ile yürürlüğe girdi. AET'nin Türkiye'den ithal ettiği sanayi ürünlerine uygulamakta olduğu (tekstil ürünleri hariç) gümrük vergileri ve miktar kısıtlamaları kaldırıldı.
- Katma Protokol **1 Ocak 1973** tarihinde yürürlüğe girdi.
- Türkiye ve AET arasında imzalanan Ankara Antlaşması hükümlerinin, Topluluğa yeni üye olan İngiltere, İrlanda ve Danimarka'yı da içine alacak şekilde Tamamlayıcı Protokol **30 Haziran 1973** tarihinde imzalandı.
- Türkiye'de gerçekleştirilen 12 Eylül 1980 darbesi üzerine Avrupa Topluluğu, 1983 yılında yapılacak genel seçimler öncesinde demokrasiye yeniden geçiş çağrısı yaparak **22 Ocak 1982** tarihinde Ankara Antlaşması'nı geçici olarak askıya aldığını duyurdu.
- Türkiye AET Ortaklık Konseyi'nin bir araya gelmesiyle **16 Eylül 1986** tarihinde askıya alınan ikili ilişkiler yeniden başlatıldı.
- Türkiye **14 Nisan 1987** tarihinde AET, AKÇT ve EURATOM'a ayrı ayrı başvurarak tam üyelik başvurusunu gerçekleştirdi.
- Avrupa Komisyonu, **18 Aralık 1989** tarihinde öncelikle AET'nin kendi iç pazarını tamamlayacağını, bundan dolayı 1992 yılından önce Birliğe yeni bir üyeliği kabul etmeyeceğini duyurdu. Ayrıca Türkiye'nin Birliğe yapmış olduğu tam üyelik başvurusu hususunda "Avis" olarak bilinen görüşünü açıkladı. Birlik,

Türkiye’den siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda gerekli reformların yapılmasını beklediklerini açıkladı.

- Türkiye ile her alanda iş birliğinin daha aktif hale getirilmesi ve bu iş birliğinin güçlendirilmesi için, bu duruma yönelik olarak gerekli önlemleri içeren İşbirliği Paketi Avrupa Konseyi’ne **6 Haziran 1990** tarihinde onay için sunuldu.
- **30 Temmuz 1994** tarihinde Türkiye ile AET arasındaki Gümrük Birliği’nin, Ankara Antlaşması’nda yer aldığı gibi hayata geçirilmesini sağlayacak kriterler belirlendi.
- **6 Mart 1995** tarihinde geçiş dönemi tamamlanmış oldu. Türkiye ve Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihi itibarıyla tesis edildi.
- I/95 sayılı Gümrük Birliği’nin son döneminin uygulanmaya konulmasına ilişkin alınan karar, Avrupa Parlamentosu tarafından **13 Aralık 1995** tarihinde onaylandı.
- Sanayi ürünleriyle, işlenmiş tarım ürünlerini içeren Gümrük Birliği, **1 Ocak 1996** tarihinde resmen yürürlüğe girdi.
- **12-13 Aralık 1997** tarihinde gerçekleştirilen Lüksemburg Zirvesi’nin ardından Avrupa Birliği tarafından yapılan aday ülkeler açıklamasında, Türkiye’nin adı yer almadı.
- AB Komisyonu tarafından Türkiye’nin üyelik sürecine ilişkin olarak Avrupa Strateji Belgesi **3 Mart 1998** tarihinde açıklandı.
- **4 Kasım 1998** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu, Türkiye hakkında (henüz aday ülke olarak ilan edilmemesine rağmen) ilk İlerleme Raporu’nu açıkladı.
- **11-12 Aralık 1999** tarihinde Helsinki Zirvesi sonrasında AB tarafından yapılan bir açıklama ile Türkiye resmi olarak “aday ülke” ilan edildi.

- Avrupa Birliği Komisyonu, 1999 yılı Türkiye İlerleme Raporu'nu **13 Ekim 1999** tarihinde açıkladı.
- Türkiye hükümeti tarafından **4 Temmuz 2000** tarihinde, Başbakanlık bünyesinde Avrupa Birliği Genel Sekreterliği ihdas edildi.
- Avrupa Birliği Komisyonu tarafından, 2000 Yılı Türkiye İlerleme Raporu **13 Ekim 2000** tarihinde yayınlandı.
- Avrupa Birliği, **24 Mart 2001** tarihinde Türkiye için büyük önem arz eden Katılım Ortaklığı Belgesi'ni yayınladı.
- **24 Mart 2001** tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Hkmeti tarafından Bakanlar Kurulu Kararı ile Ulusal Program yayınlandı.
- **13 Kasım 2001** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından, 2001 yılı Türkiye İlerleme Raporu yayınlandı.
- **20 Kasım 2002** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından, 2002 yılı Türkiye İlerleme Raporu yayınlandı.
- Avrupa Birliği, Türkiye'nin Kopenhag Siyasi Kriterleri'ne uyum sürecini tamamlamasının ardından, hiç gecikmeden müzakerelerin başlatılacağını **12-13 Aralık 2002** tarihinde Kopenhag Zirvesi'nde alınan bir kararla açıkladı.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından **19 Nisan 2003** tarihinde AB Uyum Komisyonu kuruldu.
- Avrupa Birliği, Katılım Ortaklığı Belgesi'ni gözden geçirerek **12 Haziran 2003** tarihinde tekrar yayınladı.

- **24 Temmuz 2003 tarihinde** Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Bakanlar Kurulu kararı ile Ulusal Program gözden geçirilerek tekrar yayınlanmıştır.
- **5 Kasım 2003 tarihinde** Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2003 yılı Türkiye İlerleme Raporu yayınlandı.
- Kıbrıs'ta **24 Nisan 2004 tarihinde** gerçekleştirilen referandumlarda, Kıbrıslı Türkler yüzde 64,9 ile Annan Planı'na "EVET" derken, Rum tarafı yüzde 75,8 ile "HAYIR" dedi. Rum tarafı "HAYIR" demesine rağmen Avrupa Birliği tarafından 1 Mayıs 2004 tarihinde üyeliğe kabul edildi.
- Kopenhag Siyasi Kriterleri'ne uyumun Türkiye tarafından büyük ölçüde sağlandığına kanaat getiren Avrupa Birliği, **6 Ekim 2004 tarihinde** 2004 yılı Türkiye İlerleme Raporu ile birlikte Tavsiye Belgesi 'de yayınladı. Katılım müzakerelerinin başlatılması tavsiyesinde bulundu.
- **17 Aralık 2004 tarihinde** Türkiye'nin siyasi kriterleri büyük ölçüde yerine getirdiği kanaatine varan Avrupa Birliği, Brüksel Zirvesi'nde Türkiye ile katılım müzakerelerine 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılması kararını aldı.
- Ak Parti milletvekili Ali Babacan, **3 Haziran 2005 tarihinde** Ak Parti hükümeti tarafından tam üyelik müzakerelerinde "Baş Müzakereci" olarak görevlendirildi.
- **29 Haziran 2005 tarihinde** Avrupa Birliği tarafından Türkiye için "Müzakere Çerçeve Belgesi" yayınlandı.
- Türkiye, Ankara Antlaşması'ndan sonra Avrupa Birliği'ne üye olan 10 Ülkeyi daha içine alan **30 Temmuz 2005 tarihinde** Ek Protokol'ü imzaladı. Ancak Güney Kıbrıs Rum tarafını tanımadığını da ilan etti.

- Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki Katılım Müzakereleri Lüksemburg’da **3 Ekim2005** tarihinde başladı.
- **20 Ekim 2005** tarihinde Avrupa Birliği ile katılım müzakerelerinin ilk ayağını oluşturan Tarama Süreci ve 25. Fasıl olan Bilim ve Araştırma Faslı toplantısı gerçekleştirildi.
- **9 Kasım 2005** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2005 yılı Türkiye İlerleme Raporu yayınlandı.
- **26 Ocak 2006** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi gözden geçirilerek tekrar yayınlandı.
- İlk açılan Fasıllardan Bilim ve Araştırma Faslı, yapılan müzakere ve değerlendirme sonucunda Türkiye tarafından gerekli kriterlerin yerine getirildiği tespiti yapılıp, aynı gün geçici olarak **12 Haziran 2006** tarihinde kapatıldı.
- **31 Temmuz2006** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından Türkiye’yi de kapsayan ‘‘Katılım ncesi Mali Yardım Aracı’’ yürürlüğü sokuldu.
- Avrupa Birliği Komisyonu **8 Kasım 2006** tarihinde 2006 yılı Türkiye İlerleme Raporu’nu yayınladı. Avrupa Birliği ayrıca Türkiye’nin Ek Protokolü imzaladığını dolayısıyla Türkiye’nin Rum Kesimi’ne deniz ve hava limanlarını aması gerektiğini ifade etti.
- Avrupa Birliği **15 Aralık 2006** tarihinde Türkiye’nin Ek Protokol’n yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiğini, dolayısıyla Rum Kesimi’ne deniz ve hava limanlarının açılmadan sekiz Faslın müzakerelere açılmayacağını ilan etti. Geçici olarak kapatılmasını kararlaştırdı.
- Avrupa Birliği tarafından İşletme ve Sanayi Politikası Faslı **29 Mart 2007** tarihinde görüşülmek üzere müzakerelere açıldı.
- Türkiye’nin Avrupa Birliği müktesebatına uyum programı **17 Nisan 2007** tarihinde ilan edildi.

- İstatistik ve Mali Kontrol Fasılları **26 Haziran 2007** tarihinde müzakere edilmek üzere açıldı.
- **6 Kasım 2007** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2007 yılı Türkiye İlerleme Raporu yayınlandı.
- Tüketici Sağlığının Korunması ve Trans Avrupa Ağları Fasılları müzakere edilmek üzere **19 Aralık 2007** tarihinde açıldı.
- Avrupa Birliği tarafından **26 Şubat 2008** tarihinde Katılım Ortaklığı Belgesi tekrar gözden geçirilerek yayınlandı.
- Şirketler Hukuku ve Fikri Mülkiyet Hukuku başlıklı Fasıllar **12 Haziran 2008** tarihinde müzakere edilmek üzere açıldı.
- **5 Kasım 2008** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2008 yılı Türkiye İlerleme Raporu yayınlandı.
- Sermayenin Serbest Dolaşımı, Bilgi Toplumu ve Medya başlıklı Fasıllar **18 Aralık 2008** tarihinde müzakere edilmek üzere açıldı.
- Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından Bakanlar Kurulu Kararı ile Ulusal Program gözden geçirilerek **31 Aralık 2008** tarihinde tekrar yayınlandı.
- Vergilendirme başlıklı Fasil **30 Haziran 2009** tarihinde müzakerelere açıldı.
- **14 Ekim 2009** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2009 yılı Türkiye İlerleme Raporu yayınlandı.
- Çevre başlıklı Fasil **21 Aralık 2009** tarihinde müzakerelere açıldı.
- Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı başlıklı Fasil **30 Haziran 2010** tarihinde müzakerelere açıldı.

- **9 Kasım 2010** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2010 yılı Türkiye İlerleme Raporu yayınlandı.
- Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından Avrupa Birliği Bakanlığı **8 Haziran 2011** tarihinde ihdas edildi.
- **12 Ekim 2011** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2011 yılı Türkiye İlerleme Raporu yayınlandı.
- **10 Ekim 2012** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2012 yılı Türkiye İlerleme Raporu yayınlandı.
- **16 Ekim 2013** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2013 yılı Türkiye İlerleme Raporu yayınlandı.
- Bölgesel Politikalar ve Yapısal Araçların Koordinasyonu başlıklı Fasıl 5 **Kasım 2013** tarihinde müzakerelere açıldı.
- Avrupa Birliği ile Türkiye arasında Mutabakat Zaptı ve Geri Kabul Anlaşması **16 Aralık 2013** tarihinde imzalandı. Bu anlaşma karşılığında Türkiye, Avrupa Birliği tarafından Türk vatandaşlarına uygulanmakta olan Schengen vizesini ortadan kaldırmak istiyordu. Ayrıca vize muafiyeti süreci de resmen başlamış olacaktı.
- **8 Ekim 2014** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2013 yılı Türkiye İlerleme Raporu yayınlandı. Ayrıca Türkiye tarafından Ulusal Eylem Planı'nın birinci aşaması açıklandı.
- Türkiye tarafından Ulusal Eylem Planı'nın ikinci aşaması **1 Aralık 2014** tarihinde açıklandı.

- **10 Kasım 2015** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2015 yılı Türkiye İlerleme Raporu yayınlandı.
- Ekonomik ve Parasal Politika başlıklı Fasıl **14 Aralık 2015** tarihinde müzakerelere açıldı.
- **9 Kasım 2016** tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2015 yılı Türkiye İlerleme Raporu yayınlandı.
- Avrupa Parlamentosu'nda **24 Kasım 2016** tarihinde yapılan oylamada, Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki katılım müzakerelerinin dondurulmasına karar verildi.
- **14-15 Aralık 2016** tarihlerinde gerçekleştirilen Zirve'de, Avrupa Parlamentosu tarafından alınan Türkiye ile katılım müzakerelerini dondurma kararı, Avrupa Konseyi tarafından kabul görmedi.
- Avrupa Birliği Komisyonu, Türkiye ile Gümrük Birliği Anlaşması çerçevesinde güncelleme konularını görüşmek için Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi'nden **22 Aralık 2016** tarihinde yetki istedi

(Denk, 2016: 6-15).

BÖLÜM 2: AB UYUM YASALARINA KARŞI AK PARTİ VE CHP’NİN TUTUMU

2.2. AB Uyum Yasalarına Karşı AK Parti’nin Tutumu

Kopenhag Siyasi Kriterleri, üyelik için Avrupa Birliği tarafından ortaya konulan en önemli şart olduğundan, Türkiye hızlı bir şekilde Avrupa müktesebatına uyumun hızlı bir şekilde sağlanması ve gerekli mevzuat değişikliklerini yerine getirmek için yasa değişikliklerini içeren uyum yasa paketlerini çıkarmış ve Türk kamuoyunda bunlar “uyum paketleri” olarak adlandırılmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne bugüne kadar Ak Parti tarafından getirilen ve yasallaşan uyum paketlerinin sayısı dokuz’dur. Bu uyum paketlerinin 3 tanesi Mayıs 1999-Kasım 2002 tarihleri arasında Bülent Ecevit hükümeti döneminde çıkarılmıştır.

3 Kasım 2002 Genel seçimlerinde tek başına iktidara gelen Ak Parti, Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde Kopenhag Siyasi Kriterleri’ne uyum ve bu uyum çerçevesinde gerekli reformların yapılabilmesi için hızlı bir giriş yapmıştır. Bu aynı zamanda Ak Parti’nin Avrupa Birliği’ne bakışını da ortaya koymuştur. Çıkarılan dokuz uyum paketinden altısı Ak Parti döneminde çıkarılmıştır (Asker, 2010: 11).

Ak Parti göreve geldikten sonra Kopenhag ve Maastricht Anlaşmaları çerçevesinde reformlara girişmiştir. Bu reformlar sayesinde AB tarafından Brüksel Zirvesi’nde Türkiye’ye kesin bir tarih verilmişti. Fakat 2007 seçimlerinden sonra Ak Parti AB’ye uyum çerçevesinde reformları aksatmaya başlamıştır. Bu durum Türkiye’de birçok kesim tarafından Ak Parti’nin AB konusundaki samimiyetinin sorgulanmasına yol açmıştır.

Sonrasında ise Ak Parti dış politikada ve iç politikada başarılı çalışmalar yürütmüştür. Bu siyasi ve ekonomik başarılar ABD ve AB tarafından destek ve onay görmüştür. Aynı dönemde CHP’nin dış politikada gösterdiği tavır CHP’yi ABD ve AB’den uzaklaştırmıştır. Ancak son dönemde CHP, Avrupa Birliği ile ilişkilerini tekrar geliştirmek ve güçlendirmek için bir çaba içine girmiştir.

Diğer taraftan, AB'nin Ak Parti'ye neredeyse her konuda destek vermesi CHP'nin ve sosyal demokratların Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkilerine şüpheyle bakmasına yol açmıştır. Örneğin 2008 yılında Yargıtay Başsavcısı'nın Ak Parti'nin laiklik karşıtı eylemlerde bulunduğu ve irticai faaliyetlere izin verdiği gerekçesiyle kapatılması için açtığı davada, gerek ABD gerekse AB Ak Parti'nin yanında yer almışlardır. Hatta AB konu ile ilgili açıklama yaparak Ak Parti'nin kapatılması durumunda Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinin sekteye uğrayacağı açıklamasını yapmıştır (Gencer, 2011: 11-12).

Ak Parti'nin Parti Programında Avrupa Birliği'ne tam üyelik öncelikli hedefdir. Bu kapsamda ekonomik, siyasi, kültürel, bilim ve teknoloji ve diğer alanlardaki düzenlemeler Avrupa Birliği müktesebatına uyum çerçevesinde hazırlanmıştır. Parti Programında Dış politika başlığı 6. Bölümde Avrupa ülkeleriyle ilişkiler, coğrafi ve tarihsel nedenlere dayandırılarak Avrupa Birliği üye ülkeleriyle ilişkilerin Türkiye'nin dış politika gündeminde her zaman en üst sıralarda yer almaya devam edeceği vurgusu yapılmıştır.

Türkiye, Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde üyelik için istenen kriterleri biran önce sağlayarak yerine getirmeye devam edecektir. Türkiye bugüne kadar NATO bünyesinde sunduğu katkıya paralel şekilde aynı katkıyı AB tarafından Avrupa Savunma Stratejisi çerçevesinde meydana getirilen Avrupa Güvenlik ve Savunma Kavramı içinde hak ettiği yeri alması için gereken tüm katkıyı sunacaktır.

Avrupa Birliği tarafından hükümetin önüne getirilen Kıbrıs sorununa ilişkin bakış açısı ise şu şekilde ifade edilmektedir. Adada çözüm ancak iki devletin uzlaşmaya dayalı ve birbirlerinin haklarını gözeterek bir çözüm yolu bulunmasıyla mümkündür. Dolayısıyla adada ki Türk halkının varlığı, kimliği, kendi geleceğini tayin etme hakkını göz ardı edilmesi mümkün değildir. Avrupa Birliği bu çerçevede Kıbrıs sorununa bakmalıdır. Bu anlayış çerçevesinde hareket edilmeden Rum kesiminin Avrupa Birliği üyeliğine dâhil edilmesi sorunun çözümüne hiçbir katkı sunmadığı gibi sorunu daha karmaşık bir hale getirmiştir.

Ak Parti Düzce Milletvekili ve Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Başkanı Emekli Büyükelçi Yaşar Yakış, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecini körlerin fiili tarif

etmesine benzeterek süreci herkesin kendi anlayışına ve bakış açısına göre tarif ettiğini ifade etmiştir. Katılım sürecine bakıldığında bloke edilen fasıllar Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin ve Fransa'nın bloke ettiği fasıllardır.

Yakış'a göre, Avrupa Birliği sürecini bloke eden konulardan biri Yunanistan ile yaşanan hava sahası problemidir. "Ege'de it dalaşı" olarak tabir edilen problem, Yunanistan'ın ulaştırma faslını bloke etmesi gibi bir davranışla sonuçlanmaktadır. Bu durum üyelik sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Kıbrıs meselesi Avrupa Birliği tarafından üyelik kriterlerinden biri haline getirilmiştir. Kıbrıs sorununun bu şekilde çözülemeyeceğın belirten Yakış, kendi parametleri içerisinde bir çözüme imkân verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Türkiye'nin üyelik süreci Avrupa Birliği tarafından öyle bir hale getirilmiştir ki, tüm kriterler yerine getirilse dahi Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine kabul edilmesine artık şüpheyle bakılmaktadır. 5 yılda açılabilen fasıl sayısı 13'tür.

Türkiye'nin NATO'nun içindeki önemli gücü ve genç nüfus potansiyeli Avrupa Birliği'ne çok şey katacaktır. Çünkü Avrupa Birliği nüfus olarak yaşlı bir nüfus oranına sahiptir. Türkiye ise genç nüfusuyla güçlü bir potansiyele sahiptir.

Ak Parti dış politika programında da Avrupa Birliği ile ilişkilerin geliştirilmesi ve üyelik sürecini hızlandıracak politikaların uygulanmasından bahsedilmektedir. Suni gündemlerin üyelik sürecine zaman kaybettirmesine ve meşgul edilmesine müsaade edilmeyeceği vurgusu yapılmaktadır.

Yakış, Ak Parti tarafından Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine kabul edilmese dahi uyum çerçevesinde gerçekleştirilen reformların Türkiye'ye büyük kazanımlar sağladığı ifade etmektedir. Ak Parti Genel Başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'da konuya ilişkin bir açıklamasında, "Biz Kopenhag ve Maastricht Kriterlerini iyi özümstedik. Avrupa Birliği bizi oyalamaya devam eder ve üyeliğe almazsa bile Kopenhag Kriterlerinin adını Ankara Kriterleri, Maastricht Kriterlerinin adını da İstanbul Kriterleri koyar yolumuza devam ederiz." Demiştir.

Türkiye'nin bir eksen kayması yaşayıp yaşamadığı sorusuna Yakış, Lübnan, Libya ve Arnavutluk gibi ülkelerle Türkiye arasındaki vizelerin karşılıklı kaldırılmasının

Türkiye'ye AB'den uzaklaştırmadığını tam tersine üyelik sürecine katkı sunacağına inandıklarını ifade etmiştir.

Baş müzakereci Egemen Bağış'ta AB konulu bir konferansta Avrupa Birliği üyelik sürecinin Türkiye açısından kazan-kazan modeli üzerinden bir medeniyet projesi olduğunu ifade etmiştir. Bağış, sürece katkı sağlayacak ve yeni bir heyecan getirecek bir strateji geliştirdiklerini, bu stratejinin de dört platformda yürütüleceğini söylemiştir. Birinci olarak, mevcut müzakere sürecinin sürdürülmesi için her türlü çalışmanın yapılması, teknik anlamda açılış ve kapanış kriterlerinin takibi ve gerekli adımların atılması ve bir eylem planının hazırlanarak hayata geçirilmesidir. 2010 yılında 19 fasıl üzerinden eylem planının çerçevesi çizilmiştir. İkincisi 2013 yılı sonuna kadar AB'ne uyum çerçevesinde gerekli düzenlemelerin hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesidir. Üçüncüsü devletin yönetim alanında etkinliği için politik reformların koordinasyonudur. Dördüncüsü ise ilk 3 platforma güçlü bir iletişim stratejisiyle her türlü desteğin sağlanmasıdır.

Ak Parti'nin Cumhuriyet'in kurulmasından bu yana en önemli modernleşme projesi olarak Avrupa birliği kriterlerini gördüğünü ifade eden Yakış, tam üyelik için kararlı olduklarını ve uyum çerçevesinde çalışmaların hız kesmeden devam edeceğini söylemiştir.

Türkiye'nin 2007-2013 yıllarını kapsayan Avrupa Birliği müktesebatına uyum Programının Ak Parti'nin Avrupa Birliği'ne bakışını ve tam üyelik için kararlılığının bir kanıtı olduğunu ifade etmiştir (Çağrı, Genç, Sakarya, 2011: 37-41).

Ak Parti'nin seçim beyannamesinde 15 dış politika önceliği içinde Avrupa Birliği ile ilişkiler dördüncü sırada yer almaktadır. Ortadoğu'dan Latin Amerika'ya ve Karayipler'e kadar bir dış politika eksenini görmektedir.

Ak Parti'nin dış politika ekseninde ilk üç sırada Kıbrıs sorunu, Ortadoğu ve Balkanların yer aldığını görüyoruz. Dördüncü sırada yer alan Avrupa Birliği ile ilişkiler konusunda ise AB Kurumları ve üye ülkeler ile ilişkileri geliştirmek için her türlü çabanın gösterileceği vurgulanıyor. Avrupa Birliği'ne üyelik yolunda Türkiye'nin karşılıklı ekonomik, siyasi, kültürel ve diğer alanlarda ilişkilerin geliştirilmesi sürecinin başlatılacağına işaret veriliyor.

Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecinde, siyasi sebeplerden ortaya çıkan tıkanıkların hızlı bir şekilde giderilmesi, süreçte ortaya çıkan engellerin aşılması, yeni fasılların açılması ve katılım müzakerelerinin daha canlı bir sürece evrilmesi Ak Parti'nin somut hedefleri arasında gözükmektedir. Ayrıca Avrupa Birliği müktesebatına uyum çalışmalarının aksatılmadan sürdürülmesi, vize serbestliği ve AB İletişim Stratejisi'nin hayata geçirilmesi Ak Parti'nin öncelikli temel hedeflerini oluşturmaktadır (Kilit ve Çatır, 2015: 2-3).

Avrupa Birliği ile ilişkilerde Ak Parti'nin dış politika anlayışı ülke çıkarlarını feda etmeden kazan-kazan formülü üzerine kuruludur. Örneğin Kıbrıs sorununun çözümü için Türkiye, Annan Planı'nın referandum oylamasında Türk tarafının onay vermesi, ikili bir çözüme evet demesi bu politikanın bir sonucu olarak göze çarpmaktadır.

Annan Planı'nın Türk hükümeti tarafından desteklenmesi ve planın ikili çözüm noktasında Kıbrıs Türkleri tarafından onay görmesine rağmen Rum Kesimi tarafından ret edilmiştir. Rum kesiminin bu olumsuz tavrına ve Türkiye'nin itirazlarına rağmen Avrupa Birliği Rum kesiminin Avrupa Birliği'ne üyeliğini kabul etmiştir.

Ak Parti hükümeti tüm bu olumsuz gelişmelere rağmen Avrupa Birliği ile ilişkilerini sıcak tutmaya devam etmektedir. Ak Parti tarafından yürütülen bu dış siyaset denklemi Türkiye'nin her talebe evet demediğini ortaya koymuştur. Bu yönüyle eskisine göre Türkiye çok daha eşit bir statü elde etmeyi başarmıştır (Koç, 2011: 18).

Ak Parti için Avrupa Birliği üyeliği bir anlamda "İktidar Projesi" dir. AB üyeliği süreci Ak Parti tarafından da dış politikanın ana unsurlarından biri haline gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana yüzünü batıya dönmüştür. Ve bu politika bir devlet politikası haline gelmiştir. 1963 yılında Avrupa Birliği ile imzalanan Ankara Anlaşması ile başlayan üyelik süreci, iktidara gelen her hükümet için ana bir hedef olmuşsa da Ak Parti için ayrı bir önem taşıdığı gerçeğiydi. İslamcı ve Milli Görüşçü kökleri bulunan Ak Parti kurucuları açısından geçmişte 28 Şubat post-modern darbesine maruz kalmak önemli bir tecrübeydi. Bu yüzden Ak Parti kurmayları açısından liberal, demokrat ve muhafazakâr söylemler üzerine yeni kurulan bu partinin iktidara geldikten sonra ABD ve AB ülkeleri tarafından kabul görmesi önem arz etmektedir. Askeri darbelere karşı çıkan, siyasi partilerin kapatılması, inanç hak ve özgürlüklerin kısıtlanması gibi

yasakların kabul edilemez bulunduğu Avrupa Birliği bu yüzden Ak Parti için ayrı bir öneme sahiptir.

Ak Parti'nin AB'ye bakışını iktidara geldikten sonra yayınlamaya başladığı Türkiye Bülteni üzerinden de analiz edebiliriz. Türkiye Bülteni incelendiğinde, AB ile ilişkiler dış politikada birinci sırada yer almaktadır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Avrupa Birliği ile ilişkilerde medeniyetler ittifakı çerçevesinde bir söylem geliştirdiğini söyleyebiliriz. Hıristiyan üyeleri bulunan ve üyelerinin içerisinde Müslüman bir ülke bulunmayan Avrupa Birliği'nin medeniyetler çatışması tezine karşılık medeniyetler ittifakı tezi Erdoğan tarafından dile getirilmiştir.

Bülten'in içinde yer alan dikkat çeken bir nokta, 11 Eylül saldırılarından sonra Batı ile İslam ülkeleri arasında kopan iletişimin Türkiye'nin kendi dinamikleri arasında olan doğu batı sentezi ve güçlü medeniyet havzası potansiyeli ile kopan bu ilişkilerin yeniden tesisi anlamında Türkiye'nin bu rolü üstlenebileceği mesajı göze çarpıyor.

Erdoğan, özellikle 11 Eylül'ü medeniyetler ve dinler savaşının çıkabileceği bir dönem olarak göstermek isteyenlere karşı Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşmesinden sonra Türkiye'nin kendi coğrafyasında ve dünyada üstleneceği misyonla İslam dünyası ile Batı dünyasının bir köprü görevi göreceği hususunu vurgulamıştır.

Dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'de Türkiye Bülteni 2. Sayıda Ak Parti'nin Avrupa Birliği politikasını ve yönünü şöyle ifade etmiştir.

“Avrupa Birliği yolunda 50 yıldır bekliyoruz. Türkiye Cumhuriyeti olarak üzerimize düşen ne varsa yaptığımıza inanıyorum. Ve ümit ediyorum ki, Türkiye ilerleyen yıllarda hatta çok yakın bir zamanda Müslüman kimliğiyle birlikte elbette ki bir Avrupa Birliği üyesi ülke haline gelecektir. Türkiye üyelikten sonra Avrupa Birliği ile İslam ülkeleri arasında daha iyi iletişimin kurulması ve Müslüman kimliğiyle daha sağlam temellerin atılması hususunda önemli bir rol üstlenecektir. İki tarafta bu durumdan kazançlı çıkacaktır. 2004 yılında üyelik müzakerelerinin başlayacağını, 2010 yılından sonra da tam üyelik için Avrupa Birliği tarafından gereğinin yapılacağına inanıyorum. Türkiye, Avrupa Birliği'nin değerlerini kendi değerleri gibi benimsemiş ve bir uygarlık projesinin doğal uzantısı olarak görmüştür.”

Erdoğan ise 5. Sayıda yine benzer söz ve ifadelerle Avrupa Birliği üyeliğine giden yolu ve bakışını tarif etmiştir. Erdoğan daha önce kullandığı kavramların yanına bir yenisini eklemiştir. Model olma kavramını kullanmıştır.

“Avrupa Birliği’nin gösterdiği adres medeniyetler çatışması değil, medeniyetler buluşması olmalıdır. Evrensel değerler ve uzlaşma kültürü bunu gerektirmektedir. Müslüman kimliğiyle Türkiye’nin Avrupa Birliği üyesi bir ülke olması durumunda artık İslam ülkelerinin Batıya bakışı da değişecektir.”

Erdoğan, Türkiye Bülteni 6. Sayısında, Avrupa Birliği’ne girmiş bir Türkiye’nin medeniyet kurmuş bir ülke olarak bilgi, birikim ve tecrübesiyle medeniyetler arasında köprü olacağını ifade etmiştir. Dış politikada statükonun dilini kullanmadıklarını, Türkiye Cumhuriyeti’nin vatandaşları ile birlikte bir mutabakat çerçevesinde Avrupa Birliği’ne üyelik hedefine her zamankinden daha çok yaklaştıklarına inandığını ifade etmiştir.

Türkiye Bülteni 7. Sayıda Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, “hükümetin birinci önceliği Avrupa Birliği’ne üye olmaktır.” Vurgusunu yapmıştır.

Türkiye Bülteni 29. Sayıda Erdoğan, Türkiye’nin üyeliğine karşı çıkan bir kısım Avrupa Birliği ülkelerinin yanlış bir politika içerisinde olduklarını, Avrupa Birliği’nin sanki bir Hıristiyan Kulübü olarak gösterilmek istendiğini söylemiştir. Türkiye’nin Müslüman kimliği ile demokrasi kültürünün en iyi örneğini verdiğini, bir buçuk milyar İslam dünyası ile Avrupa’yı birleştirme rolünün Türkiye tarafından gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir (Sunar, 2013: 433-436).

Ak Parti Türk siyasal sistemi içerisinde kendisini muhafazakâr demokrat olarak tanımlamıştır. Ak Parti’nin Avrupa Birliği konusunda ki dış politika çerçevesine siyasal perspektifine, seçim beyannamelerine ve hükümet programlarına baktığımızda, Avrupa Birliği ile uyum sağlamak birinci önceliği gözükmektedir. Ak Parti hükümetleri döneminde gerçekleştirilen anayasal değişiklikler ve uyum paketleri bunların birer göstergesidir (Koç, 2011: 7).

Ak Parti tarafından meclise getirilen ve yasalaşan yeni düzenlemeler, AB müktesebatına uyum kapsamında hızlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Milli Güvenlik Kurulu’nun

sivilleştirilmesi yine bu dönemde olmuştur. Kurulun Genel Sekreteri sivil bir kişi seçilmiştir. Bu yapılan reformlar Ak Parti'nin AB'ye bakış açısını gözler önüne sermektedir (Koç, 2011: 11).

2007 yılında tekrar başlayan müzakerelerle birlikte meclise yeni uyum paketleri yine Ak Parti tarafından getirilmiştir. Reformların kâğıt üzerinde kalmaması ve uygulamanın takip edilebilmesi için hükümet tarafından 2003 yılında Reform İzleme Grubu kurulmuştur.

Ak Parti tarafından demokratik standartların geliştirilmesi için birtakım projeler hazırlanmıştır. Birçok kamu kurum ve kuruluşu Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde hazırlıklarına başlamıştır. Havayolu, karayolu ve deniz ulaşımında hizmetin kalitesi artırılmış, mevcut güvenlik standartlarının Avrupa Birliği standartları seviyesine çıkarmak için çalışmalar başlatılmıştır. Kadınların iş hayatına daha fazla katılımı için yeni teşvikler çıkarılmıştır. Ana dilde savunma hakkı, işkencenin önlenmesi, insan hakları konusunda komisyonlar kurulmuştur (Özkan, 2002: 3).

Ak Parti'nin 2002 Kasım seçimleri sonrasında iktidara gelişi, seçmen nezdinde ekonomik istikrar beklentisini artırmış, diğer yandan siyasetin toplum nezdinde kaybettiği itibarın iadesine vesile olacağına dair umutları beslemiştir. Bu doğrultuda Ak Parti iktidarı, toplumun geniş bir kesimi tarafından kabullenilmiştir.

Ak Parti'nin iktidara geldikten sonra Türkiye'nin AB'ne üyeliği konusunda harcadığı yoğun çaba, diğer yandan ekonomik kriz ortamının yarattığı tahribatların iyileştirilmesi için yaptığı çalışmalar ve ortaya koyduğu sosyal politikalar seçmenin Ak Parti'ye dönük desteğini canlı tutmuştur (Altun, 2009: 5).

Ancak Ak Parti'nin Avrupa Birliği politikası her kesimden aynı desteği görmemektedir. Pınar Bilgin'e göre Ak Parti Avrupa Birliği üyelik sürecini bir iç politika malzemesi olarak kullanmaktadır. Dolayısıyla samimi değildir. Bülent Arınc'ın beni 28 Şubat AB'ci yaptı ifadesi tam da bunun karşılığıdır. Yani bir anlamda Ak Parti AB üyeliği hedefini kendi amaç ve doğrultusunda kullanmak için stratejik bir davranış içindedir.

Bilgin'e göre, Ak Parti'nin asıl amacı dindar ve muhafazakâr toplumun kaygılarını gidermek ve bu ve benzeri hedefleri doğrultusunda AB'yi kullanmaktır. Gerçi bu sadece

Ak Parti'ye ait bir durum mudur? Turgut Özal'da iç politikada benzer şekilde davranmıştır. İç politika stratejilerini uygulamaya sokmak için AB'yi devreye sokmuştur. Özal, istediği reformları gerçekleştirebilmek önünde engel olarak gördüğü güçlü devletçi refleksi AB sayesinde aşacağına inanıyordu. Avrupa Topluluğu'na girmenin çok zor olduğuna inan Özal, buna rağmen üyelik sürecini liberal ekonomiye geçişin bir adımı olarak görmüştür. Nitekim bu politikanın sonucunda Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girişi gerçekleşmiş ve liberal ekonomiye geçiş süreci başlamıştır.

Türkiye'de Ak Parti'nin AB uyum sürecinde gerçekleştirdiği politikalara inanmayan diğer bir kesim ise seküler kesimdir. Bu kesime göre Ak Parti samimi değildir. Gizli bir ajandası vardır. 2002'de MGK Genel Sekreteri olan Tuncer Kılınç, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi oyaladığını ve hiçbir zaman üyeliğe kabul etmeyeceğini, Türkiye'nin dış politikada yönünü Rusya ve İran ile bir ittifak içine girerek değiştirmesi gerektiğini belirtmiştir.

1990'lı yıllarda Avrupa Birliği karşıtlığı ile bilinen muhafazakâr kesim ise, 2000'li yıllara gelindiğinde artık Türkiye'nin AB üyelik sürecini destekler hale gelmiştir. Bunun sebepleri arasında AB uyum süreci ile birlikte başörtüsü yasağı gibi muhafazakârların hassas olduğu bir takım yasakların AB uyum sürecinde ortadan kaldırılmasıdır.

Ak Parti açısından Avrupa Birliği üyeliği süreci aynı zamanda politik meşrutiyetin kazanılması açısından çok önemlidir. Avrupa Birliği ile ilişkilerin derinleştirilmesi ve sağlamlaştırılması için ısrarlı bir politika izlemiştir. Milli Görüş çizgisinden gelen Ak Parti, Refah Partisi iktidarı döneminde 28 Şubat post modern darbesini bir fiil yaşamıştır. Aynı süreçlerin tekrar yaşanmaması için askeri vesayetini ortadan kaldırılması noktasında Ak Parti AB'nin de desteğini almıştır. Dolayısıyla Ak Parti'nin bu dış politika eksenini daha net anlaşılabilir. Özellikle Türkiye'de sivil-asker ilişkilerini dönüştüren bir siyaset üzerine kurulu politika Ak Parti açısından eski sıkıntıların yaşanmaması adına çok önem arz etmektedir. Ak Parti, askerin Türk siyasetinde etkisinin azaltılması ve iç meşruiyetinin sağlanması açısından Tüm bu sebeplerle Ak Parti'nin AB sürecini güçlü bir şekilde kullandığını gözlemlemekteyiz (Balcı, 2010: 94-97).

Ak Parti dış politika eksenini Avrupa Birliği'ne tam üyelik olarak açık bir şekilde ilan etmiştir. Ak Parti, AB müktesebatına uyum çerçevesinde hızlı bir şekilde hareket ederek uyum paketlerini meclise getirmiştir. Ak Parti, muhalefetin de desteğini alarak hazırlıklara başladı. Yeni düzenlemelere karşın, daha önceki paketlerde de yer alan bazı değişiklikler yeniden revize edildi. Örneğin Azınlıklara ait vakıfların mal edinebilmesi, yeniden yargılanma hakkı gibi düzenlemeler ilk göze çarpan düzenlemelerdi.

Ancak uyum paketlerinde yer alan bazı öneriler muhalefet tarafından ciddi şekilde eleştirildi. Örneğin AİHM tarafından verilen kararlar doğrultusunda yeni düzenlemede yeniden yargılanma hakkının yürürlüğüne dair zaman sınırının ortadan kaldırılması ve tazminatla ilgili kısmın çıkarılmasını isteyen Ak Parti muhalefet kanadında istediği desteği bulamadı. Yine üniversitelerde türban yasağının kaldırılması, öğrenci affı, farklı dil ve lehçelerde eğitim-öğretim gibi düzenlemeler üniversite çevreleri ve bazı çevreler tarafından protesto edildi.

Dördüncü uyum paketinde de yer alan bazı düzenlemeler, muhalefet tarafından eleştirildi. Paket, Ak Parti liderinin geleceğinin belirlenmesi için yapılan bir düzenleme olduğu eleştirileri ve tartışmaları içerisinde yasalaştı (Gönenç, Ergöl, Kontacı, 2003: 128-130).

Ak Parti iktidara geldikten sonra Avrupa müktesebatına uyum çerçevesinde birçok yeni düzenlemeyi hayata geçirmiştir. Doğu ve Güneydoğu'da 23 yıldır devam eden olağanüstü hal uygulamasına son vermiştir. İnsan hak ve özgürlükleri konusunda yeni düzenlemeler yapılarak, 2003 yılının Eylül ayında gerçekleştirilen reformların takibi amacıyla Reform İzleme Grubu'nu kurmuştur. Çocuk Haklarına ilişkin olarak, Çocuk Haklarının uluslararası mevzuata uyumu çerçevesinde ilgili protokol 2003 yılının Ekim ayında hükümet tarafından onaylanmıştır.

Ak Parti hükümeti, Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak politika değişikliğine gitmiştir. Hükümetin bu yeni açılımı ve politikası muhalefet tarafından eleştiri konusu yapılmıştır. Muhalefetin eleştirisi, Ak Parti'nin bu politika değişikliğinin bir sonucu olarak artık Kıbrıs sorununun, Avrupa Birliği tarafından üyelik sürecinde Kopenhag Kriterleri'nden biriymiş gibi Türkiye'nin önüne sunulduğu eleştirisidir. Devam eden

süreçte Avrupa Birliği, 6 Faslın açılma kriterini Kıbrıs'a ve diğer Faslıların kapanma şartını Kıbrıs sorununun çözülmesine bağlamıştır.

2.3. AB Uyum Yasalarına Karşı CHP'nin Tutumu

CHP seçim beyannamesinde, Türkiye'nin tam üyelik sürecine ve Avrupa Birliği ilişkilerine bakışını şu şekilde ifade etmektedir.

“Üyeliğin gerektirdiği AB tarafından istenen reformlar en kısa sürede ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilecektir. AB ile bütünleşme çabalarına tam destek verilmektedir. Ancak AB'ye eşit koşullu tam üyelik hedefinin korunacağı, siyasi dayatmalar, aday üyelik sürecinin doğal koşulu olmayan kalıcı kısıtlamalar ve özel statü gibi öneriler ret edilmektedir.” CHP'nin seçim beyannamesinde yer alan bu çerçeve bir anlamda Ak Parti'nin Avrupa Birliği politikasını eleştirmektedir (Dizdaroğlu, 2007: 2-3).

CHP'yi temsil eden sosyal demokratların AB'ne bakışını iyi okuyabilmek için yaptıkları açıklamalar üzerinden de tespitler yapılabilir. Türkiye'de sosyal demokratlar için Atatürk'ün göstermiş olduğu muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak hedefi, AB üyeliği hedefi ile eşdeğerdir. Yine sosyal demokrat düşünceye sahip vakıf ve derneklerin açıklamaları da bu yöndedir.

Sosyal demokratlar içerisinde AB'ne karşı şüpheli yaklaşan bir kesimde bulunmaktadır. Bunlara göre AB, Türkiye'nin tam üyeliği konusunda samimi değildir. Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye sunmuş olduğu bazı istek ve talepler üyelik kriterleriyle alakası olmayan şeylerdir. AB Türkiye'ye önyargılı bakmaktadır. Bu kesim Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecinde her iki tarafında kazanacağı bir politika ekseninde hareket edilmesi taraftarıdır. Yine bu kesime göre Ak Parti AB konusunda samimi değildir. Ak Parti'nin gizli bir ajandası bulunmaktadır.

Sonuç olarak Avrupa Birliği üyeliği sürecinde sosyal demokratların arasında da tam bir uzlaşma sağlanmış değildir. Bunun sebebi örgüt ve kişilerin Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye karşı güven vermeyen politikaları ve Ak Parti'nin dış politika eksenini kabul etmemeleridir (Erdem, 2008: 96-97).

CHP'nin parti programında ise Avrupa Birliği üyeliği Şu ekseninde değerlendirilmektedir. “Yurtta sulh cihanda sulh” ilkesi çerçevesinde ilişkilerin çizilmesidir. Hedef tam üyeliktir. CHP, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini bir medeniyet projesi olarak görmektedir.

Yine Parti Programında Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde reformlar gerçekleştirilmelidir. İlişkilerde stratejiyi belirleyen Őeyin Lizbon Stratejisi olduğu vurgulanmıŐtır. Avrupa Birliği ile ilişkiler karşılıklı ve eşitlik anlayışı içerisinde olmalıdır. CHP, Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini oluşturan Atatürk ilke ve inkılaplarının ve laikliğin kırmızı çizgileri olduğunu belirterek AB projesini, bir toplumsal değişim ve dönüŐüm projesi olarak görmektedir.

CHP bu anlayış çerçevesinde AB üyelik sürecine bakmaktadır. Hedef tam üyeliktir. Avrupa Birliği tarafından Türkiye'ye tam üyelik dışında sunulmak istenen imtiyazlı ortaklık ya da özel statü gibi teklifler kabul edilemez. Üyelik sürecinde Avrupa Birliği tarafından Türkiye'den istenen talepler ile daha önce aday ülkelerden istenen talepler aynı olmalıdır. Farklılık göstermemelidir. Kopenhag ve Maastricht Kriterleri dışında baŐkaca bir kriter olmamalıdır. Tek taraflı tavizlerin verilmesinin istenmesi ya da başka ülkelere uygulanmayan kriterlerin Türkiye'den istenmesi veya başka koŐulların getirilmeye çalıŐılması kabul edilebilir değildir.

Avrupa Birliği'ne üye bazı ülkeler tarafından Türkiye'nin coğrafi ve kültürel farklılıklarının bahane edilerek üyeliğine karşı çıkılmasını CHP yanlış bir bakış açısı olarak görmektedir. Avrupa Birliği tarafından bu ve benzeri taleplerin devam etmesi ya da bazı yaptırımların Türkiye'ye haksız olarak uygulanması durumunda CHP iktidarında aynı Şekilde karşılıklı verileceği belirtilmektedir. Ayrıca Avrupa Birliği tarafından Kıbrıs konusunun tam üyeliğin bir kriteri haline getirilmesi asla kabul edilemez. Türkiye bu hassas konularda asla taviz vermeyecektir. AB ile ilişkiler Lozan antlaşması çerçevesinin dışında talep edilen veya edilecek hiçbir talep dikkate alınmayacaktır. CHP tam üyelik yolunda Avrupa Birliği ülkeleri ile uyumun ve AB mevzuatına uyumun sağlanması hususunu sonuna kadar desteklemektedir. CHP Avrupa Birliği tarafından Türkiye'ye tam üyelik için kesin bir tarih verilmesini savunmaktadır.

Avrupa Birliği'nin Kıbrıs sorununa ilişkin olarak Türkiye'ye karşı tek taraflı baskı ve dayatma içine girmesi yanlıştır. Rum tarafını memnun etmek amacıyla bu baskı ve dayatmaların yapılması sorunu çözmez. Bu yaklaşımı CHP reddetmektedir. Rum kesimini sanki Kıbrıs'ın temsilcisi gibi görmekte yanlıştır. Rum kesiminin Kıbrıs'ı Avrupa Birliği tarafından AB'de ve uluslararası arenada temsil eden, tek meşru devlet gibi gören yaklaşım da kabul edilebilir değildir.

CHP, Türkiye'nin Akdeniz İçin Birlik Platformu üyeliğinin, katılımcı tüm ülkelerin eşit koşul ve şartlar içinde yer almasını ve bu Platform 'un AB'ye üyelik sürecinin önüne bir engel ya da AB'ye alternatif bir oluşummuş gibi sunulmasına karşı çıkmaktadır. Bu koşullar altında üyeliği benimsemekte ve onaylamaktadır.

CHP'nin Avrupa Birliği stratejisi CHP Bursa Milletvekili, Karma Parlamento Komisyonu Eş Başkanı, Dışışleri Bakanlığı Eski Müsteşarı, Emekli Büyükelçi Onur Öymen tarafından 22 Mart 2010 tarihinde ATAUM'da verdiği konferansta dile getirilmiştir.

“CHP'nin Avrupa Birliği üyeliğine giden yolda önceliği ve hedefi “yurtta sulh cihanda sulh” ilkesidir. CHP programında Avrupa Birliği üyeliği bir medeniyet projesi olarak görölmektedir. Üye olabilmek için eşit şartlarla muamele görmek kaçınılmazdır. AB'nin başka ülkelerden istemediği kriterlerin Türkiye'den istenmesi mümkün değildir. CHP Avrupa Birliği'nin bu anlaşılmaz tavrı yüzünden bazı çekinceler içerisindedir.

Tam üyelik sürecinin başlamaması ve kesin bir tarih verilmemesi AB'nin haksız bir uygulaması ve çifte standart olarak görölmektedir. İsmet İnönü tarafından imzalanan Ankara Antlaşmasından bu yana üyelik ile ilgili bir gelişmenin olmaması gelinen noktayı göstermektedir. Atatürk'ün Türkiye'ye hedef olarak gösterdiği muasır medeniyetler seviyesine ulaşma hedefi ve gerçekleştirilen reformların sürekliliği AB üyeliği ile gerçekleştirilebileceği düşünölmektedir.

Türkiye nüfusu nicelik olarak Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde en büyük beş ülkeden biridir. Tam üyelik tarihinin bir türlü kesinleştirilememesinin sebebi, Türkiye'nin bu nüfusuyla AB içerisinde karar mekanizmalarında yer alacak olması, oy ağırlığına sahip olacak olması gibi sebeplerden dolayı bazı üye devletler tarafından istenmediği düşünölmektedir. Ayrıca Türkiye'nin ekonomik ve rekabet gücü potansiyelinin bazı AB

ülkelerini korkuttuğu düşünülmektedir. Bir anlamda tam üyelik gerçekleşirse Türkiye'nin kendilerine rakip olacağı endişesi vardır. Zaten son dönemde Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik bazı AB ülkeleri tarafından yapılan açıklamalar hiçte hoş değildir. Fransa Cumhurbaşkanı Nicholas Sarkozy ve Almanya Şansölyesi Angela Merkel'in açıklamaları kabul edilebilir değildir. Merkel'in Türkiye için "özel statü verebiliriz, tam üyelik olmaz". İfadesi Hristiyan demokratların Türkiye'nin AB'ye üyeliğine bakış açısını açıkça ortaya koymaktadır.

Fransa Cumhurbaşkanı'nın Türkiye'nin AB üyeliği için "Türkiye hiçbir zaman üye olmamalıdır, çünkü bir Avrupa ülkesi değildir" açıklamaları maalesef haksız ve talihsiz açıklamalardır. Bu gibi çifte standartlara bir örnekte Kıbrıs Rum kesiminin tek taraflı olarak üyeliğe kabul edilmiş olmasıdır. Fransa tarafından 5 başlığın veto edilmesi bu ülkenin niyet ve tavrını açıkça ortaya koymuştur. Türkiye'ye tam üyelik dışında başka bir alternatif sunulması CHP tarafından asla kabul edilmeyecektir. Parti programında da bu tavır açıkça yazılmıştır."

Onur Öymen, Türkiye'nin bir eksen kayması yaşadığını ve bu durumun hükümetin yanlış politikaları yüzünden olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin laik bir devlet olmaktan çıkıp bir din devleti olma yolunda ilerlediğini, bir yandan AB'ye uyum çerçevesinde reformlar gerçekleştirilirken diğer taraftan da AB değerlerinden uzaklaşma kaygısı taşıdıklarını dile getirmiştir.

Konferansta, Avrupa Birliği ilişkiler ve Türkiye'nin üyelik sürecine ilişkin görüşleri sorulan CHP Samsun milletvekili Haluk Koç'ta, Ak Parti dış politika ekseninin AB tarafından anlaşılamadığını, buna sebep olarak ta hükümetin fundamentalist İslamcı yapılarla ilişkisini göstermiştir.

Öymen Türkiye'nin bir özeleştirici yapmasını, insan hak ve özgürlükleri konusunda, yargı bağımsızlığı ve basın özgürlüğü gibi konularda gerçekleştirilen reformlara rağmen kötüye doğru bir gidişatın olduğunu söylemiştir. Uluslararası kuruluşların yayımladıkları raporlarda da bu durumun gözüküğünü ifade etmiştir.

Öymen, "Avrupa Birliği'ne üye olmak sadece iktidar ve muhalefetin hedefi olmamalıdır. Bu süreçte İspanya bizim için iyi bir örnektir. İspanya'da tüm kurumlar, iktidar ve muhalefetiyle, basın ve medyasıyla, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları

ile birlikte çalışmıştır. Türkiye’de ise bu dayanışmanın eksikliği vardır. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Sayın Başbakanı Avrupa Birliği’ne koşulsuz olarak CHP’nin destek verdiğini rahatlıkla söyleyebilirsiniz, demiştir. Bu da CHP’nin AB karşıtı olduğu görüşlerini çürütmek için yeterlidir.

CHP’nin Avrupa Birliği’ne karşı olduğu, mesafeli durduğu yönündeki yanlış algı CHP Genel Başkanı olan Kemal Kılıçdaroğlu döneminde yıkılmaya başlamıştır. Kılıçdaroğlu AB üyelik sürecine ilişkin açıklamalarında Türkiye’nin hedefinin tam üyelik olduğunu, demokrasi, çağdaşlık ve modern toplum olma açısından son derece önemli olduğunu belirtmiştir. Kılıçdaroğlu, 2010 yılında Brüksel ziyareti sırasında da bunları ifade etmiştir. Bugün asıl sorunun AB ile Türkiye arasındaki güven sorunu olduğunu belirtmiştir. Avrupa 2020 vizyonuna destek verdiklerini ve her türlü işbirliğine açık olduklarını söylemiştir. Parti programında da bu ifadeler yer almaktadır. Ancak tam üyelik dışında hiçbir seçenek kabul edilmeyecektir. CHP eşit koşullu bir üyeliği desteklemektedir. Yine CHP Avrupa Birliği tarafından Kıbrıs meselesinin üyelik için bir kritermiş gibi sunulmasını da asla kabul etmemektedir. Bu durumun bir baskı aracı gibi kullanılması da kabul edilebilir bir durum değildir.”

Görüşlerine yer verdiğimiz Onur Öymen ve Haluk Koç’un da vurguladığı, Türkiye’nin üyeliğine engel olmak isteyen ülkelere karşı gerekli tepkilerin gösterilmesi ve önlemlerin alınması hususu, Programda da belirtilen unsurlardan biridir. Türkiye’nin AB üyeliğinin Kıbrıs ile ilişkilendirilmesi ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Kıbrıs’ı temsil eden tek meşru devlet sayılması, Rum Yönetimini tatmin etmek amacıyla Türkiye’ye karşı baskı ve dayatma olarak nitelendirilebilecek bir politika uygulanması, CHP’nin benimsemediği hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Çağrı, Genç, Sakarya, 2011: 86-92).

Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği sürecinde CHP yönetimi Ak Parti tarafından meclise getirilen AB uyum yasa paketlerine tam destek vereceğini ilan etmişti. Ancak düzenlemelerde yer alan bazı değişikliklere CHP itiraz etmiştir. Bu itirazın sebebi ise Ak Parti tarafından meclise getirilen bu düzenlemelerin AB uyum süreci ile bir alakası olmadığını iddia etmiş ve destek vermemiştir. Örneğin

Meclis 2003 yılının yasama gündemi, 2002'den yeni yıla devreden 5. Uyum Yasaları Paketi ile açıldı. Ocak ayı içinde ve gittikçe yaklaşmakta olan Irak Savaşı'nın gölgesinde yasalaşan bu paket, daha önce kabul edilen diğer paketlere nazaran oldukça mütevazı düzenlemeler içeriyordu.

Ne var ki, yıl ortasında AB gündeminin yeniden ağırlık kazanmasıyla birlikte, yeni bir paket için yapılan çalışmalar da hız kazandı. Haziran ayına girildiğinde, Türkiye'nin AB ile entegrasyonu sürecinde büyük önem taşıyan gelişmeler yaşandı.

Bu çerçevede, ilk olarak Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, 17 Haziran tarihinde, "İkiz Sözleşmeler" olarak bilinen, "BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi" ile Kültürel Haklar Sözleşmesi'ni onayladı. 1976 yılında yürürlüğe giren ve azınlıklara bazı haklar veren İkiz Sözleşmeler, Türkiye tarafından 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalanmıştı.

Sözleşmelerde yer alan bazı hususların Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda öngörülen üniter devlet ilkesini zedeleyeceği yönündeki eleştirilere Hükümet, imza aşamasında Sözleşmeye toplam iki çekince ve altı beyan konulduğunu ve bunların sözleşmenin doğurabileceği muhtemel sakıncaları gidermeye yeterli olacağını ifade ediyordu. Sonuçta Cumhurbaşkanı Sezer, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ile Köşk'te yaptığı görüşmenin ardından, söz konusu sözleşmeleri onaylayarak yürürlüğe soktu.

Haziran ayı içinde yaşanan bir diğer önemli gelişme ise, İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'ne Ek-6 numaralı Protokol'ün TBMM'ce kabul edilmesiydi.

Gündeme getirilen tüm bu değişiklik önerilerinin arasında en fazla öne çıkanlar ise, kişilerin günlük yaşam dilinde kendi dil ve lehçelerde radyo ve televizyon yayını yapılmasına olanak sağlanması, Terörle Mücadele Yasası 8. Maddesi'nin kaldırılması ve AİHM tarafından sözleşmenin veya ek protokollerin ihlaline yönelik olarak verilen kararların, bundan böyle idari Yargıda da yargılamanın yenilenmesi sebebi sayılması olarak sıralanıyordu.

Pakette yer alan bir diğere düzenlemede, Türkiye’de yapılacak seçimlerde yabancı gözlemcilerin bulunmasına olanak sağlayan “Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Sözleşmesi” hükmünün kanun haline getirilmesi idi.

CHP’nin bu öneriye, Hollanda hariç olmak üzere AB üyesi ülkelerde bile bu düzenlemenin ayrı bir iç hukuk normu haline getirilmediği gerekçesiyle karşı çıkması üzerine madde Genel Kurul’da verilen bir önergeyle paketten çıkarıldı. Paketin Meclis gündemine gelmesinden önce geri adım atılan son bir hususta, “apartmanlarda mescit açılması” olarak isimlendirilen düzenlemeydi. Söz konusu düzenleme ile İmar Yasası ve ilgili diğere mevzuatta gerekli değişiklikler yapılarak, mesken olarak kullanılan yerleşim yerlerinde ibadethane açılmasına olanak sağlanması amaçlanıyordu. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ise, özellikle Alanya’ya yerleşen ve sayıları on bini geçen Almanların, mevzuat nedeniyle kilise açamadıklarını ve bu sebeple de, kendi buldukları binalarda kilise yapmak yoluna gittiklerini belirterek, son anda paketten çıkarılan düzenlemeyi “Bizim yaptığımız düzenleme, bu fiili durumu yasal hale getirmektir. Ancak bu konu yanlış yorumlandı” sözleriyle savunuyordu.

Yaşanan bu tartışmaların ardından TBMM’ye sevk edilen ve TBMM’nin 19 Temmuz tarihli birleşiminde büyük çoğunlukla kabul edilen paket, Cumhurbaşkanı Sezer tarafından 30 Haziran tarihinde, 19 ve 21. Maddeleri tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na geri gönderildi.

Geri gönderilen paketin veto edilen Terörle Mücadele Yasası’nın 19. Maddesi ve 8. maddesini yürürlükten kaldırırken, 21. Maddesi de anılan maddeye göre açılmış olan ve hâlihazırda görülmekte olan davaların ne şekilde sonuçlandırılacağını düzenliyordu. Sezer, geri gönderme gerekçesinde Türk Ceza Yasası’nın 141, 142 ve 163. maddelerin yürürlükten kaldırılması ile doğacak hukuki boşluğun, 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası’nın 7 ve 8. maddeleriyle doldurulduğunu ve bu maddenin kaldırılmasıyla doğacak boşluğu doldurmak amacıyla, Türk Ceza Yasası’nın (kaldırılan maddeden daha ağır bir ceza öngören) 311 ve 312. maddelerinin uygulanmasının da yeterli olmayacağını vurguluyordu.

Sezer, bu maddenin tümüyle kaldırılmak yerine “daraltılarak uluslararası hukuka uygun hale getirilmesinin” daha doğru olacağını savunuyordu. Bu vetoya karşın Hükümet,

muhalefetin de desteğini alarak söz konusu maddeleri TBMM'nin 10 Temmuz 2003 tarihli birleşiminde bir kez daha görüşerek kabul etti ve 19 Temmuz tarihli Resmi Gazete 'de 4928 sayılı "Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" yayımlanarak yürürlüğe girdi.

Mecliste tartışmalara neden olan bu paket, AB'ye uyum kapsamında çıkarılan son pakette olmadı. 6. Uyum Yasaları Paketinin görüşülmekte olduğu günlerde, Hükümet çevrelerinden 7. bir paketin daha hazırlanmakta olduğu yönünde sinyaller geliyordu. Üstelik bu pakette, MGK ve Genelkurmay Başkanlığı'nın sistem içindeki rolünün azaltılması ile askeri harcamaların Sayıştay denetimine açılması gibi hassas konuların da yer alacağından söz ediliyordu. Bu tartışmalara bağlı olarak, muhalefetin tavrı ve konuyla ilgili yaklaşımı da daha farklı olacak gibi görünüyordu. CHP Lideri Deniz Baykal, Radikal'den Murat Yetkin ve Dünden Bugüne Tercüman'dan Mehmet Gündem ile yaptığı röportajda Türkiye'nin AB ile üyelik müzakerelerine başlamak için gerekli olan hukukî düzenlemelerin tümünü yaptığını ve içeriği belirsiz yeni bir pakete daha ihtiyaç duyulmadığını belirtiyordu.

Türkiye'nin mevcut yasal düzenlemelerle Kopenhag kriterlerini karşıladığını dile getiren Baykal, Hükümetin AB maskesi altında kendi sorunlarını çözmeyi amaçladığı yönünde kuşkular olduğuna dikkat çekiyordu.

Pakette yer alan ve dikkat çeken değişiklikler, MGK'nin yapısı ve görevleriyle ilgili değişikliklerdi. Bu kapsamda, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri'nin bundan böyle siviller arasından atanmasına olanak sağlanıyor ve Kurul'un görevleri yeniden tarif ediliyordu.

Söz konusu paket kapsamında özellikle MGK Genel Sekreterliği konusunda yapılan düzenlemeler, farklı tepkilere neden oldu. DSP Genel Sekreteri Süleyman Yağız, "MGK, askerlerle siviller arasında emniyet supabıdır. MGK'nin etkisizleştirilmesi son derece tehlikelidir" derken, 44 Tasarının Meclis Genel Kurulu'ndaki görüşmeleri sırasında CHP İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu "Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları Türkiye Cumhuriyeti'ni bir sivil Cumhuriyet olarak planlamışlar, bir sivil cumhuriyet olarak örgütlemişler ve kurmuşlardır" dedikten sonra "siyaset, iç güvenlik birimlerine de bulaştırılmamalıdır" sözleriyle Tasarıya destek veriyordu.

CHP İstanbul Milletvekili Onur Öymen ise, MGK hakkındaki düzenlemelerin AB'nin bir telkininden ziyade, Hükümetin bu konuları askerlerle daha seyrek görüşme ihtiyacından kaynaklandığını vurguluyor ve Ak Parti'nin görünüşteki amacının dışında başka amaçları olduğunu iddia ediyordu.

Mecliste paketle ilgili yaşanan bu tartışmalardan sonra TBMM'nin 30 Temmuz 2003 tarihli 113. birleşiminde görüşülerek kabul edildi ve 4963 sayılı “Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” dönemin Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmak suretiyle 8 Ağustos 2003 tarihinde yürürlüğe girdi (Gönenç ve Kontacı, 2005: 128-133).

Meclis 2003 yılı yasama döneminde, Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri konusundaki Genel Görüşmede mecliste CHP grubu adına söz alan Onur Öymen, Ak Parti tarafından meclise getirilen uyum yasa paketleri içerisinde yer alan değişikliklerle ilgili şu eleştirilerde bulunmuştur.

“Avrupa Birliği ile ilişkileri bizde önemsiyoruz. Lakin iktidar bizi yeterince bilgilendirmemektedir. Avrupa Birliği üyeliği süreci ile ilgili olarak mecliste genel bir görüşme açılmasını da anlamış değiliz. CHP, Avrupa Birliği üyeliği sürecini sonuna kadar desteklemektir. Eğer maksadınız bizi ikna etmekse dediğim gibi biz zaten destek veriyoruz. İkna edilmeye ihtiyacımız yok.

Cumhuriyet Halk Partisi, Avrupa Birliği üyeliğini hem önemsemekte hem de tam üyelikten yana biz de tarafız. Türkiye'nin kaybedecek zamanı yok. Bunu zaten dile getiriyoruz. Genel görüşme yerine uyum paketlerini meclise getirseydiniz vakitte kaybetmemiş olurduk. Eğer maksadınız üyelik süreci değil de iç politikaya malzeme arıyorsanız, yanlış yoldasınız. Samimi değilsiniz. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecini kimsenin iç politikaya malzeme yapmaya hakkı yoktur. Bu hepimize zarar verir. Yok, amacınız bazı kurum ve kuruluşları ikna etmekse bu da yanlıştır. Kurumlar zaten sizin emrinizdedir.

Bugün artık Türkiye'nin en önemli ve en öncelikli konusu Avrupa Birliği'ne üyelik sürecidir. Hep beraber, iktidar ve muhalefet beraber çalışmalıyız. Bu süreci bir milli dava şuuru içerisinde düşünmeli ve yürütmeliyiz. Ülkemizi Avrupa Birliği'ne sokmak ortak hedefimizdir. Ve böyle olmalıdır.

Genel Başkanımız, Sayın Abdullah Gül'e Kopenhag Zirvesi öncesi şunu söylemiştir. 2003 yılında bir üyelik müzakere tarihi almak istiyorsanız desteğimiz sonuna kadar sizinleedir. Bunu Avrupa Birliği ülkelerine de söyleyebilirsiniz. Demmiştir.

Bu konuda hükümeti sonuna kadar destekliyoruz. Cumhuriyet Halk Partisi bu konuda taraftır. Avrupa Birliği üyesi olmak bizim de hedefimizdir. Ne yazık ki, Kopenhag Zirvesi'nde beklediğimiz sonuç çıkmamıştır. Türkiye hak ettiği üyelik sürecinin başlaması gerçekleşmemiştir. Biz bunu üzüntüyle karşıladık.

Bu zirvede Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin tam üyeliğe alınması da talihsiz bir karardır. Bu karar uluslararası anlaşmalara aykırılık teşkil etmektedir. Londra ve Zürih anlaşmalarının ihlal edilmesidir. Hükümet bu karara itiraz etmiştir. Ama bu itiraz çok geç olmuştur. Ve hükümetin sesini maalesef yeterince duyamadık. Rum kesiminin üyeliğini hükümet engelleyememiştir. Bu Türkiye devleti için bir kayıptır. Ve bu başarısızlığı tarih elbette ki yazacaktır.

Ekim ve Kasım aylarında Avrupa Birliği Komisyonu tarafından bir ilerleme raporu yazılacak. Avrupa Birliği Konseyi bu raporda Türkiye'nin uyum alanında yapmış olduğu düzenlemeleri ve ne noktaya geldiğimizi anlatacak. Buna göre hükümet bir çalışma yapmakta mıdır? Kanaatimce hayır. Önümüzde az bir süre kaldı. Altıncı uyum paketinin hükümet tarafından hazırlandığı duyularını alıyoruz. Önümüzde fazla bir süre kalmadı. Eylül ayı sonuna bu paket yetiştirilebilecek midir? Şüpheliyim. Zor gözüküyor. Geç kalınırsa ilerleme raporuna yapılacak bu yeni düzenlemeler maalesef girmeyecektir. Bu da geldiğimiz nokta açısından hiçte iyi bir durum değildir. İşin garip tarafı bu paketin geleceğini biz de basından öğreniyoruz. Paketin içeriği nedir? Hangi değişiklikleri kapsıyor? Hiçbir bilgimiz yok. Daha kaç paket getireceksiniz. Avrupa Birliği'ne soruyor musunuz? Daha kaç düzenleme yapacağız? Peki, soruyor musunuz? Üyelik için daha neler yapmamız gerekiyor? Ne zaman masaya oturacağız? Üyelik müzakerelerine ne zaman geçeceğiz? Maalesef hiç ümitli değiliz.

Medyadan bize yansıyanlara göre Avrupa Birliği'nin istedikleri değişiklikler ile Ak Parti'nin getirdiği bazı kanuni düzenlemeler örtüşmüyor. Örneğin seçimlerde yabancı gözlemcilerin davet edilmesi hususu. Oysa AB'de bile böyle bir kanuni düzenleme yok. Dolayısıyla buna ihtiyaç nereden çıktı? Hükümete sormak istiyorum. Buradaki

uygulama Avrupa Birliği ÷lkelerinde olan uygulama gibi bizde zaman zaman seçimlerde AGİT'ten gözlemci istiyoruz. Davet ediyoruz. Dolayısıyla kanuni bir düzenlemeye gerek var mı? Zaten istedikleri zaman gelip gözlemci olarak katılabiliyorlar.

Meclise getirilen yeni düzenlemeler Avrupa Birliği tarafından ne isteniyorsa o şekilde getirilsin. Geçmişte yaşadığımız yani eksik düzenlemeler kaldı, yeni bir düzenleme lazım diyerekten yeni yeni paketleri önümüze getirmeyin lütfen. Geçmişte yapılan bu tür hataları bir daha yapmayalım. Ne bekleniyorsa onu gerçekleştirelim.

Altıncı uyum paketi içeriğinde yer aldığı bazı duyular kulağımıza geliyor. Türk Silahlı Kuvvetlerinin sanki Avrupa Birliği üyeliğine bir karşıt durumu varmış gibi konuşuluyor. Ya da Türk Silahlı Kuvvetleri meclisimize emir veren bir kurummuş gibi takdim edilmeye çalışılıyor. Bunlar yanlış şeyler. Türk Silahlı Kuvvetlerimiz hiçbir zaman AB'ne giden yolda bir engel teşkil etmemiştir. Askerlerle ilgili bir takım yeni düzenlemelere ihtiyaç var mı? Var. Elbette ki. Bizde yapılmasından yanayız. Ancak TSK'nın yıpratılmasına da müsaade etmemeliyiz.

Diğer bir konu, yerel dil ve lehçelerde radyo ve televizyonlarda yayın yapılması meselesi. Bu konuda istismar ediliyor. Buna engel olmalıyız. Avrupa ÷lkelerinde uygulamalar nasılsa, biz de o şekilde yapalım. İnsan hak ve özgürleri bizim de önemseydiğimiz konulardan biridir elbette. Bu konuda vatandaşlarımız da en az Avrupa Birliği ÷lkelerinin vatandaşları kadar hakka sahip olmalılar.

Bu sıralar pek çok yasayı meclise getiriyorsunuz. İş kanunu, bazı bakanlıkların birleştirilmesi vb. pek çok yeni kanuni düzenlemeyi getiriyorsunuz. Bizim yadırgadığımız nokta meclise getirdiğinizde haberimizin olması. Dolayısıyla bu yasaları getirmeden önce sizden ricamız bizleri daha önce bilgilendirmeniz. Yoksa bunları hükümet Avrupa Birliği istediği için değil de kendi istedikleri için mi meclise getiriyor? Kendimize özgü yeni düzenlemeler yapıyoruz? Bizde kafamızda ki sorulara cevap bulabilelim.

Kıbrıs konusunda da sizi uyarıyoruz. Sakın ola bazı Avrupa Birliği ÷lkeleri tarafından seslendirilen Kıbrıs meselesi çözülsün sizi alalım demelerine aldanmayınız. Böyle

düşünmek taviz vermek son derece tehlikeli ve yanlış olur. Kofi Annan planını getirdiler. Soydaşlarımıza zarar verir, onları tehlikeye düşürür diyerek ret ettik. İkinci ve üçüncü kere önümüze getirdiler. Yine soydaşlarımızın aleyhine durumları ihtiva ettiği için bu anlaşmaları da ret ettik. Sonrasında geri adım atmamak zorunda kaldılar. Karşılıklı olarak sınırlar açıldı. Yüzbinlerce insan birbirlerini ziyaret etti. Kıbrıslı Rumlar ülkemizi ziyaret etmeye başladı. Sonuçta bunları biz kendi yöntemlerimizle çözdük. Avrupa Birliği'ne gireceğiz diye yapmadık. Taviz de vermedik. Baskılara boyun eğmedik. Kıbrıs meselesi herhangi bir baskıyla çözümlenecek bir mevzu değildir. Tarafların özgür iradesiyle çözülecektir. CHP olarak biz böyle inanıyoruz” (<http://www.onuroymen.com/arsiv/718?lang=en>).

Deniz Baykal'dan sonra CHP'nin Genel Başkanı olan Kemal Kılıçdaroğlu, göreve geldikten sonra Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecine her türlü desteğe hazır olduklarını açıklamıştır. Ancak Kılıçdaroğlu Ak Parti'nin bazı düzenlemelerde samimi olmadığını, gerçekleştirilen reformlara rağmen Ak Parti'nin gizli bir ajandası olduğunu iddia etmiştir. Buna örnek olarak Türkiye'ye gelen Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu Siyasi İşler Müşteşarı Diego Mellado'ya Ak Parti'yi şikâyet etmiştir. Ak Parti'nin hedefleri ve amaçları açısından demokrasinin bir amaç değil, bir araç olduğunu söylemiştir. Ak Parti tarafından meclise getirilen uyum yasalarına destek verdiklerini ancak Ak Parti'nin yargı bağımsızlığı ve askerinin sivilleşmesi gibi konularda işe tersten başladığını ve bu konularda ki samimiyetlerine inanmadıklarını ifade etmiştir. Kılıçdaroğlu, Avrupa Birliği'nin yargı bağımsızlığı konusunda ilerleme raporlarında da eleştiri yaptığını hatırlatarak, Türkiye'de de yargı organları, barolar ve üniversiteler dâhil yargı bağımsız değil eleştirileri olduğunu söylemiştir. Avrupa Birliği'nin yargının bağımsızlığı konusunda Ak Parti'ye baskı yapması gerektiğini ifade etmiştir.

Kılıçdaroğlu eleştirilerini sıralayarak, Ak Parti kurmayları Anayasa'nın 15. Maddesinin kaldırılarak darbe yapanların yargılanması düzenlemesi hakkında bize bilgi vermedi. Bir yargıcın üzerimde kurumsal baskı var diyerek, bir davadan çekilmesini de Avrupa Birliği temsilcisine örnek göstermiştir. Kılıçdaroğlu ayrıca Türkiye'de medya üzerinde baskı olduğunu, Ak Parti'nin kendi medyasını yarattığını söylemiştir (<http://www.hurriyet.com.tr/chp-abye-akpyi-sikayet-etti-12084520>).

BÖLÜM 3: TÜRKİYE'DE SİYASİ REFORM UYUM PAKETLERİ VE İÇERİKLERİ

3.1. Uyum Yasalarına Genel Bir Bakış

Uyum paketleri ile Mecliste yasalaşan mevzuat değişikliklerine ilişkin şunlar örnek verilebilir:

- Türk Ceza Kanunu,
- Terörle Mücadele Kanunu,
- Basın Kanunu,
- 3984 Sayılı Radyo ve Televizyon Kanunu

İle ilgili değişiklikler yapılmıştır.

Ayrıca TCK'nın 158, 159, 311, 312 ve 301. maddeleri değiştirilmiş bunlardan 159, 311 ve 312. Maddeleri de uyum paketleri ile değiştirilmiştir. Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. ve 8. Maddeleri ile RTÜK Kanunu'nda değişiklikler yapılmıştır.

Uyum paketleri ile yapılan mevzuat değişikliklerinde değinilmesi gereken hususlardan biri, değişikliği yapılan maddelerin her zaman tek pakette geçmediğidir. Özellikle Avrupa Birliği yapısına ve idrakine ters düşen ve devletin birliği, toprak bütünlüğü, laiklik, devlet kurumlarına saygı, tek dil ve tek millet kavramlarını içine alan ulusallaşma diyebileceğimiz çerçeve içerisinde saydığımız maddelerdeki değişiklikler Avrupa Birliği açısından Türkiye'nin bakış açısı ilerleyen zamanlarda yayınlanan ilerleme raporlarında eleştiri konusu olmuştur.

Örnek verecek olursak; Birinci uyum paketinde yer alan TCK'nın 159. Madde değişikliği (19 Şubat 2002), Devlet ve kurumlarına hakaret suçu işlendiğinde hapis cezasında indirime gidilmiş, para cezaları kaldırılmıştır. Madde de suçun tanımının değiştirilmemiş olması Avrupa Birliği Komisyonu'nun 2002 yılı tarihli İlerleme Raporu'nda eleştiri konusu yapılmıştır.

Bu madde de yapılmayan değişiklik konusu Üçüncü Uyum Paketi'nde görüőülmüş ve Avrupa Birliği müktesebatına uyum çerçevesinde "sadece eleştirmek amacıyla yapılan yazılı, sözlü ve görüntülü düşünce açıklama" maddesi ceza kapsamında çıkarılmıştır.

Bu madde yapılan değişiklik daha sonra Yedinci Uyum Paketi'nde yeniden ele alınarak 7 Ağustos 2003 tarihinde yeniden düzenlenmiştir. Madde de geçen eylemlerin "sadece eleştirmek amacıyla yapılan düşünce açıklamalarını içermesi" durumunda cezalandırılmaması şeklinde benimsenmiştir.

Ayrıca Avrupa Birliği müktesebatına uyum çerçevesinde ilgili kanunlarda iletişim politikalarına yön veren değişiklikler de yapılmıştır. Telekomünikasyon alanında serbest hareket etmeyi sağlamak maksadı ile düzenleyici bir kurumun yani Telekomünikasyon Kurumu'nun kurulmasına ilişkin (4502 sayılı yasa) değişiktir. Bu alanda özelleştirmeyi kolaylaştıracak ve sağlayacak 4673 sayılı yasa, Bilgi Edinme Kanunu (4982 sayılı yasa), Elektronik İmza Kanunu (5070 sayılı yasa), RTÜK Kanunu (4676 sayılı yasa) ve yeni Türk Ceza Kanunu ve Basın Yasası takip eden değişikliklerdir (Asker, 2010: 11-14).

Uyum yasaları çerçevesinde köklü değişiklikler yapılmıştır. Temel hak ve özgürlüklerin önündeki engeller kaldırılmıştır. Siyasi kampanyalarda farklı dil ve lehçelerin kullanılması artık serbest bırakılmıştır. Kamuda başörtüsü yasağı, özel okullarda farklı dil ve lehçelerde eğitim verilmesi yasağı da AB'ye uyum müktesebatı çerçevesinde kaldırılmıştır.

Farklı inançlara sahip bireylerin, özellikle ülkemizde yaşayan azınlıklara yönelik olarak önemli adımlar atılmıştır. Bu kapsamda azınlıklara ait mülk iadeleri gerçekleştirilmiş, kiliseler, havralar ve diğer dinlere mensup vatandaşlarımızın ibadet yerleri restore edilmiştir.

Farklı inanç gruplarına mensup vatandaşlarımıza ilişkin olarak ise Türkiye'de hoşgörü ve karşılıklı anlayış ikliminin pekiştirilmesi için önemli adımlar atılmış ve atılmaya devam edilmektedir. Nitekim bu kapsamda yürütölen çalışmalar bağlamında önemli ölçüde mülk iadeleri gerçekleştirilmiş, kiliseler restore edilmiş, yıllarca ibadete açık olmayan kiliseler ibadete açılarak buralarda dini törenler gerçekleştirilmesi sağlanmıştır.

Ayrıca okul ve benzeri eğitim kurumları açabilmeleri için farklı inanç ve mezhepte ki vatandaşlarımıza her türlü kolaylık gösterilmiştir (T.C. AB Bakanlığı, 2015: 7).

Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Sürecinde 1982 Anayasası'nda 2005 yılına kadar Anayasa'da Yapılan düzenlemeler de şu şekildedir.

1987, 1993, 1995, 1999 (Haziran ve Ağustos ayları içinde olmak üzere 2 defa), 2001 (Ekim ve Kasım ayları içinde 2 defa), 2002, 2004 ve 2005 tarihlerinde yapılmıştır.

Yapılan değişiklikler aşağıdaki şekilde detaylı olarak verilmiştir.

- 1987 değişikliği (3361 sayılı kanun; 17.05.1987; madde 67, 75, 175 geçici 4),
- 1993 değişikliği (3913 sayılı kanun; 08.07.1993; m.133),
- 1995 değişikliği (4121 sayılı kanun; 23.07.1995; anayasanın başlangıç metni, m.33, 52, 53, 67,68, 69, 75, 84, 85, 93, 127, 135, 149, 171),
- 1999 yılı Haziran ayı değişikliği (4388 sayılı kanun; 18.06.1999; m. 143),
- 1999 yılı Ağustos ayı değişikliği (4446 sayılı kanun; 13.08.1999; m. 47, 125, 155),
- 2001 yılı Ekim ayı değişikliği (4709 sayılı kanun; 03.10.2001; anayasa başlangıç metni, m 13, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 31, 33, 34, 36, 38, 40, 46, 49, 51, 55, 65, 66, 67, 69, 74, 87, 89, 94, 100, 118, 149, geçici 15),
- 2001 yılı Kasım ayı değişikliği (4720 sayılı kanun; 21.11.2001; m.86),
- 2002 yılı değişikliği (4777 sayılı kanun; 27.12.2002; m. 76, 78),
- 7 Mayıs 2004 tarihinde 5170 sayılı Kanun değişikliği,
- 21.06.2005 tarihinde 5370 sayılı kanunla yapılan değişiklik,
- 29.10.2005 tarihinde 5428 sayılı kanunla yapılan değişiklik.

İlgili kanun değişiklikleri gerçekleştirilmiştir (T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Genel Müdürlüğü, 2008: 3).

3.2. Birinci Uyum Yasaları Paketi İçeriği

19 Şubat 2002 tarihinde birinci uyum paketi yürürlüğe girmiştir. Paket içeriğinde;

- İfade zgrlğnn genişletilmesi,
- Gözaltı sresinin indirilmesi,
- Tutuklu ve hükümlü haklarının korunmasının güçlendirilmesi için Türk Ceza Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu,
- Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluşu ve Yargılaması Hakkında Kanun ve
- Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

İle ilgili değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Düşünce ve ifade özgürlüklerine yönelik sınırlamalar Terörle Mücadele Kanunu 7 ve 8. Maddelerinde yapılan yeni düzenlemeyle hafifletilmiŐtir. Daha sonra altıncı uyum paketinde bu kanunda yapılan değişiklikle, bu madde (8.madde) tamamen yürürlükten kaldırılmıştır (T.C. AB Genel Sekreterliği, 2007: 5-6).

Birinci uyum paketinde İfade zgrlğ alanının genişletilmesi amacıyla TCK'nın 159 ve 312. Maddeleri, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununun 16. maddesi, maddeleri, Ceza Yargılaması Usulü Kanununun 107 ve 128. maddeleri Terörle Mücadele Kanununun 7 ve 8. Maddeleri değiştirilmiştir. Ayrıca yapılan yeni düzenlemede, gözaltına alma süreleri uluslararası standartlara uygun Şekilde düzeltilmiŐtir (T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Genel Müdürlüğü, 2008: 6).

3.3. İkinici Uyum Yasaları Paketi İçeriği

TBMM'de kabul edilen ve 9 Nisan 2002 tarihinde yürürlüğe giren ikinci uyum paketiyle;

- Basın Kanunu,
- Siyasi Partiler Kanunu,
- Dernekler Kanunu,
- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu,

- Devlet Memurları Kanunu,
- Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile Jandarma Teşkilat,
- Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun ve İl İdaresi Kanunu

İle ilgili değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

2001 yılında gerçekleştirilen anayasa değişiklikleri ile uyumun yerine getirilmesi ve Siyasi Partiler Kanunu'nun 101. Maddesinde bahsi geçen şartların gerçekleşmesi durumunda siyasi partilerin kapatılma durumuna alternatif olacak şekilde "Devlet yardımından yoksun bırakılmasına ya da yardımın tamamı ödenmişse aynı miktarın Hazineye iadesine" şeklinde bir düzenlemeyle değişiklik yapılmıştır.

Pakette diğer dikkat çeken hususlardan biri de; Siyasi Partiler Kanunu 102 maddesinde siyasi partilerin kapatılma durumuna ilişkin ile yeniden bir düzenleme yapıp "Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması" şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Siyasi partilerin kapatılması ile ilgili olarak 103. maddede yapılan yeni bir düzenleme ile "odak kıstası" şeklinde düzenleme değiştirilmiştir.

İkinci uyum paketinde ayrıca AİHM kararları doğrultusunda bazı değişiklikler de yapılmıştır. Bu doğrultuda, Devlet Memurlarının Yargılanması Hakkındaki Kanun 13. Maddesinde yapılan yeni düzenlemeyle, AİHM tarafından gayri insani ve haysiyet kırıcı, işkence, zalimane uygulamalar suçlamaları doğrultusunda verilen kararlar neticesinde tazminat isteme hakkı ve sorumlu görevlilere rücu edebilme düzenlemesi yapılmıştır. Aynı zamanda tutuklu bulunan kişilerin ve hüküm giymiş suçlulara ait hakların güçlendirilmesi ile ilgili değişiklik te yapılmıştır.

Yeni düzenlemeyle; kişiler uğramış oldukları her türlü zarar ve ziyanlardan dolayı ilgili kurumlara dava açma haklarına sahip olabileceklerdir. Aynı zamanda sorumlu görevliler hakkında da şikâyet ve rücu hakkı da getirilmiş oldu.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanunu 16. maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmış, DGM'lerin görev alanı içinde bulunan suçlardan dolayı tutuklanmış ve/veya hüküm giymiş tutuklular hakkında savunma hakkının güçlendirilmesi sağlanmıştır (T.C. AB Genel Sekreterliği, 2007: 7-10).

İkinci Uyum Paketi ile 26.03.2002 tarihli ve 4748 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun yeniden düzenlenmiştir. Yapılan yeni düzenleme de amaç ifade özgürlüğünün genişletilmesi, örgütlenmeyi ve barışçıl olmak kaydıyla toplanma ve bir araya gelme haklarını genişletmek için yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Ayrıca yine siyasi partiler yasasında yapılan yeni düzenleme ile siyasi partilerin daha özgür ve rahat bir ortamda siyasi çalışmalarını yapabilmelerine olanak sağlanmıştır. Siyasi partilerin kapatılması zorlaştırılmıştır. Derneklere ilişkin düzenleme yine bu pakette yapılmıştır. Örgütlenme özgürlüğünün önü açılarak Toplantı yapma, gösteri yürüyüşleri düzenleme hakları genişletilmiştir. İnsanlık dışı uygulamalarda Avrupa İnsan Hakları Mahkemelerince verilen tazminatlara ilişkin olarak ta dava açma, tazminat isteme hakkı getirilmiştir. Ayrıca ilgili devlet görevlilerine rücu etme hakkı tanınmıştır (T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Genel Müdürlüğü, 2008: 6-7).

3.4. Üçüncü Uyum Yasaları Paketi İçeriği

Üçüncü uyum paketi 2002 yılının Ağustos ayında yürürlüğe girmişti. Yeni düzenlemeyle idam cezası tamamen ortadan kaldırılmıştır. İlgili değişiklikle yeniden yargılama hakkı için yeni hükümler ilave edilmiş olup, özgürlüklerle ilgili olarak, ifade özgürlüğü, dernek kurma, Gayri Müslimlere ait haklar, cemaat vakıflarına ait taşınmazlara ilişkin yasal değişiklikler yapılmış, basın yayın, eğitim ve öğretim haklar bağlamında yeni düzenlemeler hayata geçirilmiştir.

Ayrıca eş zamanlı olarak şu başlıklarda önemli değişiklikler yapılmıştır:

- Dernekler,
- Serbest Bölgeler,
- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri,
- Basın,
- Vakıflar ile Vakıflar Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri,
- Hukuk Muhakemeleri Usulü ile Ceza Muhakemeleri Usulü, Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Kuruluşu ve Yayınları,

- Yabancı Dil Eğitim ve Öğrenimi ve Nihayet Polisin Vazife ve Salahiyetleri Kanunu

ile ilgili değişiklikler yapılmıştır.

Ülkemizde ölüm cezası 1984 yılından itibaren hukuken değilse de fiilen uygulanmayan bir ceza şekli olarak uygulanmaktaydı. Bu uyum paketiyle AİHS 6. Protokolüne uyum çerçevesinde yeniden düzenlenmiştir. Uyum paketinin yürürlüğe girmesiyle, ölüm cezası savaş ve yakın savaş tehdidi durumu ile terör suçları dışında cezalarını müebbet hapis cezasına çeviren yeni düzenlemeyle fiilen ortadan kaldırılmıştır.

Düşünce ve fikir özgürlükleri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında yeniden düzenlenmiş, bu haklar olabildiğince ilgili değişiklikle artırılmıştır. Ayrıca kanun uygulayıcılarına ilgili maddeyi yorumlarken açıklık getiren bir yeni düzenleme yapılmıştır. Basın suçlarına ilişkin olarak yeni düzenlemeyle basın ve düşünce özgürlüğü genişletilmiş, ilgili kanunun 31. Ve Ek 3. Maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Derneklere ilişkin yeni düzenlemeler yeni Medeni Kanun çerçevesinde ikinci uyum paketinde olduğu gibi aynen korunmuştur. Vatandaşlarımızın toplantı yapma hakkı çerçevesinde bildirim süresi yetmiş iki saatten kırk sekiz saate indirilerek aynı yasanın 10. Maddesinde yapılan yeni bir düzenlemeyle toplantı, yürüyüş ve gösteri yapma hakları konusundaki özgürlükler artırılmıştır (T.C. AB Genel Sekreterliği, 2007: 10-11).

Türkiye’de 1984 yılından beri var olan fakat fiili olarak uygulanmayan idam cezası bu pakette yapılan değişiklikle ortadan kaldırılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne göre uyumlu hale getirilerek; terörizm, savaş ve yakın savaş durumu istisna olmak üzere şekliyle değiştirilmiştir.

RTÜK Kanununda yapılan yeni düzenleme ile farklı dil ve lehçelerde yayın ve öğretim yapma hakkı önündeki engeller kaldırılmıştır.

Yargılamanın yenilenmesine olanak veren ilgili kanuni düzenleme yine bu pakette yer almıştır. Ayrıca Avrupa Birliği müktesebatına uyum çerçevesinde Vakıflar Kanunu, Basın Kanunu, Dernekler Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve Serbest

Bölgeler Kanunu bu pakette yeniden düzenlenmiştir (T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Genel Müdürlüğü, 2008: 7).

3.5. Dördüncü Uyum Yasaları Paketi İçeriği

11 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe giren dördüncü uyum paketiyle;

- Devlet Memurları ve Kamu Görevlilerinin Yargılanması hakkında Kanun,
- Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, 430 sayılı Kanun Hükmünde Kararname,
- Devlet Güvenlik Mahkemeleri Teşkilat ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun,
- İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Hakkında Kanun,
- Damga Kanunu,
- Basın Kanunu, Dernekler Kanunu,
- Medeni Kanun ve Siyasi Partiler Kanunu,
- Vakıflar Kanunu,
- Dilekçe Hakkı Kanunu ve Adli Sicil Kanunu

İle ilgili olarak önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Bu pakette yer alan önemli değişikliklerden biri de DGM'lere ilişkin düzenlemelerdi. DGM Kanunu 16. Madde 4. Fıkrası yeni düzenlemeyle yürürlükten kaldırılmıştır. Adi suçlara ilişkin olarak yakalanan veya tutuklanan kişilerin hakları CMUK'ta yer alan hükümlerin DGM'leri yetki ve görev alanına giren suçlarda da uygulanması hedeflenmiştir.

Aynı zamanda bir değişiklik Medeni Kanun'da yapılarak aynı mevzuları içeren 91. Ve 92. Maddeler yeniden düzenlenerek yasalar arasında eşgüdüm ve uyum sağlanmıştır.

Diğer bir önemli düzenleme ise Siyasi Partiler Kanun'da yapılan değişikliklerdir. İlgili Maddelerde yapılan değişikliklerle; siyasi partilerin kurulmasında kurucu üye olabilmek için aranan şartlar ile siyasi partilere üye olma kriterleri arasında eşgüdüm ve uyum sağlanmıştır.

Yine dikkat çeken bir değişiklik parti kapatılmasına karar verilmede uygulanan oylama şekli olmuştur. Anayasa'nın 149. Maddesinde aranan yeni “beşte üç oy çokluğuna” ilişkin değişikliğin bu maddeye yansıtılması amaçlanmıştır (T.C. AB Genel Sekreterliği, 2007: 12-15).

Bu pakette işkence ve insanlık dışı muamelelere yönelik soruşturma prosedüründe yer alan izin prosedürü ortadan kaldırılmış, alınan hapis cezalarının paraya çevrilmesi, ertelenmesi veya tedbire dönüştürülmesi yasaklanmıştır.

Sivil toplum kuruluşlarına yönelik olarak yapılan düzenleme ile derneklerin kurulması ve uluslararası çalışmalar konusundaki engeller büyük ölçüde kaldırılmıştır. Siyasi partilerin kapatılması zorlaştırılmış bunun yerine hazine yardımından mahrum bırakma bir yaptırım olarak getirilmiştir.

Yine bu düzenlemede Çocuk Haklarına İlişkin yeni düzenlemeler ile Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesiyle uyumu sağlanmış. Ayrıca Türk vatandaşı olmayan kişilerin de dilekçe hakkı kapsamı genişletilerek yeni hükümler bu çerçevede revize edilmiştir (T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Genel Müdürlüğü, 2008: 7).

3.6. Beşinci Uyum Yasaları Paketi İçeriği

Beşinci uyum paketi 4 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu pakette; yargılamanın iadesine imkân veren değişiklikler ve dernek kurma haklarına getirilen yeni değişiklikler bu pakette güncellenmiştir.

Uyum paketinde, AİHM kararları ışığında kararların verilebilmesi için, yargılamanın iadesini mümkün kılan Ceza Muhakemeleri ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda yapılan yeni düzenlemeyle önemli değişikliklere imza atılmıştır.

Yargıtay tarafından değerlendirilme konusu içinde yer alan yargılamanın iadesine ilişkin olarak gerçekleştirilen inceleme, İlgili kararı veren İlk derece mahkemelerince yapılması esası yeni düzenlemeyle getirilmiştir.

Ayrıca Dernekler Kanunu'nun 82. Maddesi değiştirilerek;

- Yabancı dernek ve kuruluşlarla ilişkilerde izin alınmaması (43. Madde),
- Derneklerin denetlenmesine ilişkin olarak ilgili zorunluluklara uymama (45. Madde),
- Derneklere intikal eden taşınmazlara ilişkin bildirim yapılması,
- İçişleri Bakanlığı tarafından dernek ihtiyacından fazla olduğu tespit edilen taşınmazlarla ilgili olarak Bakanlıkça belirtilen sürede taşınmaz mallarını paraya çevirmeme (64. Madde),

Durumlarında verilen hapis cezasının yerini yeni düzenlemeyle birlikte para cezası almıştır (T.C. AB Genel Sekreterliği, 2007: 16).

Beşinci uyum paketi ile 4793 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin olarak düzenlemeler Ceza Muhakemeleri Kanunu ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunlarında yapılan yeniden düzenlemeleri içermektedir. Yapılan değişikliklerle, yargılamanın iadesiyle alakalı düzenleme Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ile uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır (T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Genel Müdürlüğü, 2008: 8).

3.7. Altıncı Uyum Yasaları Paketi İçeriği

Altıncı uyum paketi 19 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu pakette; RTÜK Kanunu'nda yapılan yeni düzenlemeyle T.C. vatandaşları tarafından günlük yaşamlarında kullandıkları dil ve lehçelerde yayın yapma hakkı sağlanmıştır. Bu kapsam hem özel sektör medya kuruluşları içerisinde hem de Kamuya ait radyo ve televizyon vasıtasıyla sağlanmasının önü yeni düzenlemeyle açılmıştır.

Yine aynı kanunda yapılan yeni düzenlemelerle seçim dönemlerindeki yayın yasağı süresi kısaltılmıştır. Yüksek Seçim Kurulu'nun özel sektör medya kuruluşlarına ilişkin seçim dönemi yayın yasakları yaptırım konusunda hafifletilmiş ve kademeli olarak ifade ve düşünce özgürlüğü konuları genişletilmiştir.

Ayrıca kültür ve sanat etkinlikleri ve telif hakları kapsamında yer alan; sinema, video ve müzik eserleri Kanununda yeni düzenlemeler yapılarak sınırlama nedenleri azaltılmış olup, Denetleme Kurulu'nun yapısından Milli Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği

ayrılmış ve yetkili merciin kararı açısından yeni düzenlemeyle hakim güvencesi getirilmiştir (AB Genel Sekreterliği; 2007: 16-17)

19.07.2003 tarihinde altıncı uyum paketi yürürlüğe girmiştir. Bu pakette yer alan düzenlemelerle şu değişiklikler yapılmıştır. İdam cezası tamamen kaldırılmıştır. İlgili kanun AİHM Sözleşmesine uyumlu hale getirilmiştir. Namus ve töre cinayetlerine ilişkin ağır yaptırımlar konmuştur. İfade ve düşünce özgürlüğü kapsamında düzenlemeler yeniden yapılmıştır. Görsel medyada Türk vatandaşlarına günlük yaşamda kullandıkları dil ve lehçelerde yayın yapma hakkı tanınmıştır.

Bu pakette din özgürlüğü kapsamında cemaat vakıfları ile ilgili de düzenlemeler yapılmıştır. Milli kültür ve ananelerimize uymayan adların kullanılması hakkındaki sınırlamalar ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca İmar Kanununda değişiklik yapılarak farklı din ve mezhebe mensup vatandaşlarımızın ibadet yeri imar etme ihtiyacı bu değişikliklerle önündeki sınırlamalar kaldırılmıştır (T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Genel Müdürlüğü, 2008: 8).

SONUÇ

Türkiye ve Avrupa Birliği arasında geçen tam üyelik süreci yaklaşık 55 yıldır devam etmekte. Türkiye, Avrupa Birliği müktesebatına uyum çerçevesinde birçok kanuni düzenlemeler yaparak yeni düzenlemeleri içeren uyum yasa paketleri hazırlamış ve meclisten geçirmiştir. Türk kamuoyunda bu yeni değişiklikleri içeren paketlere kısaca “uyum yasa paketleri” olarak ifade edilmiştir. Bugüne kadar meclise getirilen ve yasalaşan bu paketlerin sayısı 9’u bulmuştur.

Uyum yasa paketlerinin 3 tanesi Bülent Ecevit Hükümeti döneminde çıkarılmıştır. 2002 yılında tek başına iktidara gelen Ak Parti hükümeti, Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde Kopenhag Siyasi Kriterleri’ne uyum çerçevesinde gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi için çalışmıştır. Bu uyum paketlerinden 6’sı ise Ak Parti döneminde yasalaşmıştır. Paketlerin mecliste yasalaşması sürecinde ana muhalefet partisi olan CHP bu değişikliklere büyük oranda destek vermiş, bazı değişikliklere de karşı çıkmıştır.

Uyum paketlerinin yasalaşma sürecinde en çok tartışmalar 5. ve 6. uyum paketlerinde yaşandığı söylenebilir. Bu tarihlerde Ak Parti artık %35 oy oranı ile tek başına iktidardı ve Meclis’te kendisinden başka siyasi parti olarak sadece CHP vardı.

CHP’nin uyum paketlerine itirazı Ak Parti’nin Kıbrıs politikasının yanlış olduğu, bu yanlış politika sonucunda AB’nin Kıbrıs sorununu bir üyelik kriteri gibi Türkiye’nin önüne getirdiği, Avrupa Birliği’ne çok fazla tavizlerin verildiği, farklı dil ve lehçelerde ayrıca azınlıklara ilişkin düzenlemelerin milli egemenliği tehlikeye attığı, asker-sivil ilişkisine yönelik düzenlemelerin de hangi amaçla yapıldığını anlamlandıramadıklarını ifade etmişlerdir. Ak Parti’yi bu ve benzeri düzenlemelerde samimi olmadığı konusunda eleştirmişlerdir.

2006 yılında CHP’nin o dönem genel başkanlığını yürüten Deniz Baykal "AB reformlarının ülkeyi çürüttüğünü" ve partisinin AB sürecine artık destek vermeyeceğini ilan etti.

Ulusalıcı bir söylemle laiklik vurgusu ön planda olan CHP’nin, Avrupa karşıtı siyaseti 2010 yılında CHP Genel Başkanlığına Kemal Kılıçdaroğlu'nun seçilmesiyle değiştiği

söylenbilir. Yeni dönemle birlikte CHP'nin AB politikası, gerçekleştirilen reform ve yasa değişikliklerinde, hükümete destek olma şeklinde dönüşüme uğramaya başlamıştır. Örneğin azınlık hakları konusu, CHP'li bazı milletvekillerinin ilgilendiği hususlardan biridir. Bursa milletvekili Aykan Erdemir Gökçeada'da yaşayan Rumların anadillerinde eğitim görebilmeleri için kanun teklifleri verir. Ancak CHP milletvekillerinin azımsanmayacak bir kısmı ise yukarıda sayılan kaygılardan dolayı partinin her konuda Avrupa Birliği'ne açıkça destek veren bir politika izlemesine karşı çıkmaktadır.

Bu tartışmaların gölgesinde 6. Uyum Yasaları Paketi'nin görüşülmekte olduğu günlerde, Ak Parti hükümeti 7. bir paketin hazırlığını yapıyordu. Bu pakette, MGK ve Genelkurmay Başkanlığı'nın sistem içindeki rolünün azaltılması ile askeri harcamaların Sayıştay denetimine açılması gibi konular yer alıyordu. Muhalefetin bu düzenlemelere ilişkin yaklaşımı eleştirel bir şekilde devam etmiştir.

Ana muhalefet lideri Deniz Baykal, “ Türkiye'nin AB ile üyelik müzakerelerine başlamak için gerekli olan hukukî düzenlemelerin tümünü yaptığını ve içeriği belirsiz yeni bir pakete daha ihtiyaç duyulmadığını” belirtiyordu. Türkiye'nin mevcut yasal düzenlemelerle Kopenhag Kriterlerini karşıladığını dile getiren Baykal, Hükümet'in “AB maskesi” altında kendi sorunlarını çözmeyi amaçladığı yönünde kuşkuvar olduğuna dikkat çekiyordu.

Yeni düzenlemelerden biri de MGK'nin yapısı ve görevleriyle ilgili değişikliklerdi. CHP İstanbul Milletvekili Onur Öymen, MGK hakkındaki düzenlemelerin “AB'nin bir telkininden ziyade, Hükümet'in bu konuları askerlerle daha seyrek görüşme ihtiyacından” kaynaklandığını vurguluyordu. Ak Parti'nin, görünüşteki amacının dışında var olduğu iddia edilen diğer amaçlarına göndermede bulunuyordu. CHP tarafından yapılan eleştirilerle birlikte bu uyum yasası da meclisten geçerek yasalastı.

Türkiye'nin Avrupa Birliği siyaseti AB ile ilişkilerde bazen istikrarsızlığa ve dönem-dönem sorunların yaşanmasına yol açsa da genel politikanın tüm siyasi partiler açısından Avrupa Birliği üyelik sürecinin artık bir devlet politikası haline geldiğini göstermiştir. 1963 yılından bu yana Türkiye tam üyelik süreci için mücadelesine devam etmektedir. AB tarafından müzakerelerin hala başlatılmamasına rağmen Türkiye,

Kopenhag ve Maastricht Kriterlerine, İnsan Hakları Sözleşmesine ve Uluslararası Normlara uymaya ve bu yolda gerekli reformları yapmaya devam etmektedir.

Temel hak ve özgürlükler, insanlık dışı muamele ve işkencenin önlenmesi, idam cezasının kaldırılması, infaz sistemi, sorgulama şekli, uzlaşma, fikir ve düşünce özgürlüğü, din ve vicdan hürriyeti, farklı dil ve lehçelerin kullanımı ve bunlara ilişkin eğitim ve öğretim hayatındaki düzenlemeler, basın özgürlüğü, siyasi partiler kanunu ve daha birçok alanda gerçekleştirilen reformlar, olumlu sonuçları açısından önemlidir. AB yolunda gerçekleştirilen reformlar, Türk demokrasisinin gelişmesine ve modern toplum olma yolunda kazanımlar elde etmesine büyük katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Akgönenç, O. (2010). **Türkiye'nin AB Stratejisi**. Ankara, Nobel Yayınları.

Asker, A. (2010). **Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde (1999-2005) Türkiye'nin Değişen İletişim Politikaları**. Global Media Journal, 1(1).
<http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/guz2010sayisi.html>.

Altun, F. (2009). **22 Temmuz'dan 29 Mart'a Siyasal Partiler Değişim Ve Statüko Kısacasında Ak Parti**. SETA, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, www.setav.org, Mart.

Balcı, A. (2010). **1990 Sonrası Türk Dış Politikası Üzerine Bazı Notlar: Avrupa Birliği ve Kıbrıs Örneği**. Türkiye'nin Değişen Dış Politikası, Sakarya Üniversitesi, <http://works.bepress.com/alibalci/3/>.

Bulut, M. (2006). **Avrupa Birliği Rehberi**. İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2006-1, Entegre, İstanbul.

Çağrı, E., Genç, Ö., Sakarya D. (2011). **Siyasi Partilerin Avrupa Birliği'ne Bakışı**. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma Ve Uygulama Merkezi, , Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 297.

Çayhan, E., Oğurlu, E. (2014). **Türkiye-Avrupa İlişkilerine Siyasal Partilerin Bakışı- Son 10 Yılda Ne Değişti**. Beta, İstanbul.

Dedeoğlu, B. (2003). **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**. Boyut Kitapları, Ekim.

Dizdaroğlu, C.(2007). **Partilerin Seçim Beyannamelerinde “Dış Politika ve Seçim Sonrası Türk Dış Politikasının Olası Yönelimleri Üzerine Bir Değerlendirme**. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Değerlendirme Notu, DN-IPRI-Temmuz.

Erdem, S. (2008). **Türkiye’de Sosyal Demokratların Avrupa Birliği’ne Yaklaşımları**. Toplum ve Demokrasi, 2 (2), Ocak-Nisan.

Erdem, D. (2016). **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri**. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları No: 6263, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi No: 1601.

Gönenç L., Kontacı E. (2005). **Yaşayan Anayasa 2003 ve 2004 Yılları Anayasa Gelişmeleri**. TBB Dergisi, Sayı 61.

Gönenç, L., Ergöl, O., Kontacı E. (2003). **Yaşayan Anayasa 2002 Anayasa Gelişmeleri**. TBB Dergisi, Sayı 48.

Gencer, H. A. E. (2011). **Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerine Temel Bakışlar: Dün, Bugün Ve Yarın**. Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 25, Temmuz – Ağustos, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi.

Kilit G., Çatır B. (2015). **Türkiye Seçimlere İlerliyor: 7 Haziran’a Doğru Siyasi Partilerin AB Politikası**. İktisadi Kalkınma Vakfı, İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu, 130, Haziran.

Koç, Y., T. (2011). **12 Eylül’den 12 Haziran’a Siyasi Partiler Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)**. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Sayı: 41, Mayıs.

Özer, M., A. (2009). **Avrupa Birliği’ne Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye**. Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yönetim ve Ekonomi Cilt-16, Sayı-1.

Özkan, B., A. (2002). **Türkiye'nin Avrupa Birliği Macerası : 2002-2015 Döneminde Yaşanan Gelişmeler**. BİRSAM Analiz 1, BİRSAM Birlik Stratejik Araştırmalar Merkezi Yeni Türkiye Enstitüsü.

Sayın, Y. (2016). **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Müzakereleri ve Müzakere Fasılları**. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, Cilt:19 Sayı:2.

Sunar, B. (2013). **Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Dış Politika Söyleminde Temalar: Türkiye Bülteni Üzerine Bir İnceleme**. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi Dergisi, C.18.

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. (2015). **62. Hükümet Döneminde Türkiye-AB İlişkileri**. www.ab.gov.tr, Ankara.

T.C. AB Bakanlığı. (2007). **Türkiye'de Siyasi Reform Uyum Paketleri ve Güncel Gelişmeler**. T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara, Haziran.

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2007). **Türkiye'de Siyasi Reform Uyum Paketleri ve Güncel Gelişmeler**. Haziran, Ankara.

T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Genel Müdürlüğü. (2008). **Avrupa Birliği'ne Aday Ülke Olarak Türkiye'de AB Uyum Yasalarının İç Hukuka Etki ve Katkısı**. 26 Aralık, Ankara, 3.

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105&l=1>

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105&l=1>

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=3>

<http://www.onuroymen.com/arsiv/718?lang=en>

<http://www.hurriyet.com.tr/chp-abye-akpyi-sikayet-etti-12084520>

ÖZGEÇMİŞ

Orhan Yörür, 1974 yılında Sarıcakaya-Eskişehir’de doğdu. İlk ve orta Öğrenimini Eskişehir’de tamamladı. 1997 yılında Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu.

Çeşitli sivil toplum kuruluşlarında; dernek ve vakıfların yönetimlerinde görev aldı. Bazı vakıf ve derneklerde hala görev almaya devam etmektedir. Şu anda Serbest Avukat ve Arabulucu olarak faaliyetini sürdürmektedir.

Serbest Avukat ve Arabulucu olarak mesleki faaliyetini sürdürürken, aynı zamanda eğitim hayatına devam etmiş olup, Nişantaşı Üniversite Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında “AB Uyum Paketlerinin Meclis’ten Geçişinde Ak Parti Ve CHP’nin Yaklaşımları” konulu tez çalışması mevcuttur. Evli ve üç çocuk babası olup, yabancı dili İngilizcedir.